

16+

Міст

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 8 (5217) 24 лютага 2023 г.

ISSN 0024-4686

Падарожжа — старонка за старонкай стар. 6

Прыналежнасць як найвялікшы гонар стар. 12

Оперны: ключ да вечнасці стар. 13

Наш бясцэнны скарб

Фота Кастуся Дробава.

Беларуская мова — афіцыйная мова нашай краіны. Яна выкарыстоўваецца практычна ва ўсіх сферах жыцця — культуры, адукацыі, грамадскай дзейнасці, палітыцы ды іншых і з’яўляецца паказчыкам нацыянальнай ідэнтычнасці, элементам дзяржаўнага суверэнітэту. Паводле даследавання ЮНЕСКА, мова наша з’яўляецца адной з самых прыгожых у свеце. Яна цудоўная, мілагучная, прыемная для слыху, з уласцівымі арыгінальнымі, адметнымі рысамі, якія адрозніваюць яе ад суседніх моў, і багатай лексікай.

У многіх установах Беларусі на працягу тыдня прайшлі мерапрыемствы, падрыхтаваныя да Міжнароднага дня роднай мовы: тэматычныя кніжныя і мастацкія выстаўкі, праекты з удзелам масмедыясродкаў, паказ адпаведных відэаролікаў, чытанне вершаў айчынных аўтараў, музейныя акцыі. У Нацыянальнай акадэміі навук, Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа і многіх іншых установах культуры і адукацыі адбыліся дыктоўкі па беларускай мове: праверыць свае веды маглі ўсе ахвотныя.

Свята роднай мовы падштурхоўвае згадаць, задумацца аб месцы мовы ў нашым жыцці, аб яе захаванні і перадачы наступным пакаленням, са таксама натхняе на ўсведамленне, якім бясцэнным скарбам мы валодаем.

«ЛіМ»-акцэнт

Ініцыятыва. Стварэнне медыяхолдынга Саюзнай дзяржавы — адно з найважнейшых пытанняў супрацоўніцтва Беларусі і Расіі ў сацыяльна-гуманітарнай сферы, заявіў намеснік прэм'ер-міністра Беларусі Ігар Петрышэнка падчас сустрэчы з дзяржаўным сакратаром Саюзнай дзяржавы Дзмітрыем Мезенцавым. Спікеры абмеркавалі ўзаемадзеянне ў сферы культуры, адукацыі і спорту. «Мы бачым, што кожны год супрацоўніцтва Саюзнай дзяржавы напauняецца рознымі культурнымі праектамі, якія камфортныя і для беларусаў, і для расіянаў. Думаю, нам варта прадаўжаць гэты напрамак, каб культурны складальнік нашага супрацоўніцтва быў у авангардзе ўсіх інтэграцыйных працэсаў», — адзначыў Ігар Петрышэнка. Паводле слоў віцэ-прэм'ера, ключавое пытанне сустрэчы ў супрацоўніцтва дзвюх краін — стварэнне медыяхолдынга Саюзнай дзяржавы.

Актуальна. 2,5 тысячы вакансій адкрыта ў Беларусі для работнікаў культуры. Такая лічба прагучала на выніковай калегіі Міністэрства культуры Беларусі. Міністр культуры Анатоль Маркевіч зрабіў акцэнт: «Толькі 50 % выпускнікоў замацоўваецца на першым працоўным месцы. Пытанне забеспячэння сферы культуры кадрамі застаецца актуальным. На сёння ёсць практычна 2,5 тысячы вакансій. Выйсцем з дадзенай сітуацыі павінна стаць мэтавая падрыхтоўка спецыялістаў на ўсіх узроўнях адукацыі. Трэба карэнным чынам змяніць работу па падрыхтоўцы спецыялістаў па мэтавых напрамках».

Спадчына. Міністэрства культуры Беларусі пастановай № 3 зацвердзіла праект зон аховы нерухомай гісторыка-культурнай каштоўнасці «Музей-сядзіба мастака І. Я. Рэпіна “Здраўнёва”» ў Віцебскім раёне. Тэкст дакумента апублікаваны на Нацыянальным прававым партале. Размова ідзе аб ахове нерухомай гісторыка-культурнай каштоўнасці плошчай 8,8 гектара, куды ўваходзяць сядзіба, дом аканома, падвал, тэрыторыя ў межах плошчы ўнутры агароджы. Праект распрацаваны ў мэтах забеспячэння захаванасці гісторыка-культурнай каштоўнасці і яе навакольнага асяроддзя. Дакумент вызначае ахоўныя зоны гісторыка-культурнай каштоўнасці і іх межы, рэжымы ўтрымання і выкарыстання ахоўных зон. Ён распрацаваны на падставе архіўна-бібліяграфічных даследаванняў, аналізу горадабудаўнічай сітуацыі і ландшафту.

Прэмія. Працягваюцца прыём заявак на ўдзел у Рэспубліканскім конкурсе «Нацыянальная літаратурная прэмія». Міністэрства інфармацыі Беларусі запрашае прыняць удзел пісьменнікаў — аўтараў літаратурных твораў, якія былі выдадзены ў 2022 годзе. Конкурс праводзіцца на наступных намінацыях: «Найлепшы твор (зборнік твораў) паэзіі», «Найлепшы твор прозы», «Найлепшы твор драматургіі», «Найлепшы твор публіцыстыкі», «Найлепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратурназнаўства», «Найлепшы твор для дзяцей і юнацтва», «Найлепшы дэбют». Заяўкі на ўдзел прымаюцца да 1 красавіка ад фізічных асоб — аўтараў твораў або іх афіцыйных прадстаўнікоў, а таксама ад творчых саюзаў, выдавецкіх арганізацый, рэдакцый СМІ, арганізацый культуры, устаноў адукацыі і навуковых арганізацый, якія ажыццяўляюць дзейнасць у галіне мастацкай літаратуры і літаратурназнаўства.

Праект. На факультэце журналістыкі БДУ пачаўся першы (завочны) этап Рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «БрамаМар». Да ўдзелу запрашаюцца школьнікі, студэнты і магістранты, якія імкнуцца рэалізаваць сябе ў творчасці і павысіць літаратурнае майстэрства. Для студэнтаў твораць спаборніцтва праводзіцца ў намінацыях «Паэзія», «Проза», «Драматургія», «Мастацкі пераклад», «Крытыка»; для школьнікаў — «Паэзія», «Проза». Прыём работ — да 15 сакавіка. Арганізатарам конкурсу выступае кафедра літаратурна-мастацкай крытыкі факультэта журналістыкі БДУ і каманда студэнтаў другога курса. Кіраўнік праекта — студэнт спецыяльнасці «Журналістыка (друкаваны СМІ)» Дзям'ян Куліковіч. У склад журы ўваходзяць пісьменнікі, літаратурназнаўцы, драматургі, крытыкі.

Акцыя. Чытачы падарылі Брэсцкай абласной бібліятэцы імя Максіма Горкага 1,2 тыс. кніг, паведамляе БелТА са спасылкай на загадчыцу аддзела маркетынгу і сацыяльна-культурнай дзейнасці бібліятэкі Вікторыю Міхайлаву. У акцыі да Міжнароднага дня кнігадарэння за тры тыдні прынялі ўдзел 90 чалавек, якія перадалі 1208 кніг. Некаторыя чытачы са сваіх хатніх бібліятэк прынеслі па некалькі экзэмпляраў, некаторыя падарылі лісі цэлымі кніжнымі калекцыямі. Напрыклад, фонды абласной бібліятэкі папоўніліся зборам твораў Агаты Крысці ў 35 тамах, зборам твораў Івана Мележа ў 10 тамах, зборам твораў Васіля Быкава ў шасці тамах і Мікаіла Гоголя ў пяці тамах. Адзін з чытачоў перадаў зборнік па гісторыі Брэсцкай царкоўнай уніі 1596 года «Унія ў дакументах».

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

актуальна

Прыярытэты культуры

Працэсы, якія адбываліся ў культурнай галіне летась, былі ў цэнтры ўвагі на калегіі Міністэрства культуры Беларусі па выніках 2022 года. Акрамя пытанняў забеспячэнасці кадрамі, фінансавання галіны і тэндэнцый, звязаных з развіццём магчымасцей самафінансавання, гаворка ішла пра работу ўстаноў культуры і мастацтва. З аднаго боку, Год гістарычнай памяці прынёс шмат новых экспазіцый у музеях краіны, увагу наведвальнікаў. Але калі гаворка аб прафесійным мастацтве, то тут асабліва заклапочанасць на цяперашнім этапе: патрэбныя ідэі, творы, айчынным фільмы, спецыялісты, асабліва маладыя.

— У сферы прафесійнага мастацтва нашы намаганні былі сканцэнтраваны на вырашэнні задач у навідазненні парадку ў пытаннях правядзення культурна-відовішчных мерапрыемстваў, росту эканамічных паказчыкаў работы тэатральна-відовішчных арганізацый, фарміравання рэпертуарнай палітыкі, заснаванай на ідэі патрыятызму і традыцыйных каштоўнасцяў беларускага народа, — адзначыў міністр культуры Беларусі Анатоль Маркевіч. — У мэтах узмацнення ролі дзяржавы ў рэгуляванні канцэртнай дзейнасці з 1 жніўня 2022 года выдзешца рээстр арганізатараў культурна-відовішчных мерапрыемстваў.

Фота: БелТА

У мэтах абароны гледачоў ад нядобрасумленых арганізатараў мерапрыемстваў з 2023 года работа па правядзенні гастролёў міжрэспубліканскага асяроддзя ў руках філармоній і іншых буйных дзяржаўных канцэртных арганізацый. Ва ўрадунесены прапановы аб стварэнні рээстра выканаўцаў і іншых творчых работнікаў, якія адказваюць за распрацоўку і рэалізацыю сцэнарыяў. Наогул, навідазненне парадку ў творчым асяроддзі, калі ўсім стала зразумела: каб жыць, трэба не балбатаць, а працаваць, стала адным з рычагоў павышэння эфектыўнасці дзейнасці тэатральна-відовішчных арганізацый.

За мінулы год тэатры краіны забяспечылі рост вытворчых паказчыкаў і перавыкананне планавых заданняў. Уласныя даходы тэатраў краіны ў 2022 годзе склалі 24 мільёны рублёў, перавысілі паказчык даковіднага 2019 года (23 мільёны рублёў). У ліку лідараў — Маладзёжны тэатр эстрады, Вялікі тэатр Беларусі, Тэатр-студыя кінаакцёра, Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі, Брэсцкі акадэмічны тэатр драмы, Магілёўскі абласны драматычны тэатр. Галоўная задача 2023 года — пераход на парытэтную фінансаванне тэатраў. Адной з задач на бягучы год з'яўляецца ахоп усіх рэгіёнаў

краіны гастролімі рэспубліканскіх і абласных творчых калектываў.

У 2023 годзе будзе перагледжана работа Міністэрства культуры ў галіне выяўленчага мастацтва. Згодна з прапановамі мастакоў, аднаўляецца практыка дзяржаўнага заказа на творы аб гісторыі і сучасным жыцці краіны, якія ўпрыгожаць калекцыі музеяў і інтэр'еры грамадскіх будынкаў. Пры арганізацыі закупаў работ прыярытэт будзе аддадзены творам маладзёжнай і патрыятычнай тэматыкі.

У культурна-асветных установах краіны ў мінулым годзе працягвалася аптымізацыя з улікам запатрабаванасці паслуг. Па выніках года выкананы ўстаноўлены Кіраўніком дзяржавы нарматыўны па накіраванні камплектавання фонду публічных бібліятэк не больш як 12 працэнтаў ад сумы, прадугледжанай на іх утрыманне. У рамках выканання комплексу мерапрыемстваў дзяржаўнай праграмы па пераходзе на нарматыўнае фінансаванне ў 2022 годзе рэалізаваны пилотны праект па нарматыўным фінансаванні бібліятэк, а пасля неабходнай карэкціроўкі гэты падыход будзе распаўсюджаны і на ўсю бібліятэчную сетку краіны, пачынаючы з 2024 года. Гэта зразумела: у бібліятэках памяншаецца колькасць карыстальнікаў — адзначалася на калегіі.

Паслугі культуры ў маланаселеных пунктах усё больш рэалізоўваюцца праз нестачыярнарыя формы работы — аўтаклубы і бібліёбусы. Напрыклад, у Мінскай вобласці для гэтых патрэб у мінулым годзе набылі 11 транспартных сродкаў, а на 2023 год запланавана набыццё яшчэ 10 адзінак тэхнікі. Задача — каланаціца аб максімальным ахопе насельніцтва паслугамі культуры.

— На фоне работы па скарачэнні і рэструктурызацыі устаноў культуры неабходна рэбіць захады па захаванні даступнасці паслуг, якія аказваюцца. Асабліва на сяле. Скарачэнне колькасці клубаў і бібліятэк у сельскай мясцовасці — аб'ектыўны працэс, але падыходзіць да яго трэба з розумам. З улікам патрэб людзей, якія там працуюць. Прадумваць і своечасова тлумачыць несельніцтву сутнасць таго, што адбываецца. На жаль, гэта жыццё, — адзначыў кіраўнік Адміністрацыі Прэзідэнта Беларусі Ігар Сергеенка.

У рабоце калегіі браў удзел намеснік прэм'ер-міністра Беларусі Ігар Петрышэнка, які зазначыў, што ўрадам краіны прыняты ўсе меры па забеспячэнні стабільнай работы галіны. У рэспубліканскім бюджэце на бягучы год прадугледжана больш за 182 мільёны рублёў на развіццё культуры, што на 20,1 працэнта больш, чым у 2022 годзе.

Ларыса ЦІМОШЫК

конкурсы

«3 табой маё слова, Радзіма»

Рэспубліканскі літаратурны конкурс «3 табой маё слова, Радзіма» (далей — Конкурс) праводзіцца з мэтай: прывітаць любові да роднага краю, да беларускай мовы і літаратуры; зберажэння гістарычнай спадчыны беларускага народа; выхавання патрыятызму ў маладзёжным асяроддзі; папулярызаванні і развіцця беларускамоўнай паэзіі; выяўлення і заахавання маладых беларускамоўных паэтаў; прыцягнення ўвагі грамадскасці да важнасці літаратурнай творчасці; развіцця літаратурных здольнасцей моладзі, пошуку і папулярызаванні маладых талентаў.

Арганізатарам конкурсу выступаюць: галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай работы і па справах моладзі Магілёўскага абласнога выканаўчага камітэта; Магілёўскае абласное аддзяленне грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі»; Магілёўскае абласное аддзяленне грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд міру»; устаноў адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова».

Конкурс праходзіць у наступных узростах катэгорыях: 14 гадоў — 21 год (уклучна); 22 гады — 35 гадоў (уклучна).

Мова Konkursу — беларуская. Прымаюцца вершы ў малых паэтычных жанрах (верш, балада, санет, элегія). Тэматыка — вольная, якая адпавядае

мэтам яго правядзення. Ад аднаго аўтара прымаецца не больш за адну творчую заяўку. Сукупны аб'ём паэтычных твораў у рабоце не павінен перавышаць 100 радкоў. Удзельнічаюць раней нідзе не надрукаваныя творы. Работы дасылаюцца на электронны адрас: konkursy.mospb@yandex.by, з памяткай: конкурс «3 табой маё слова, Радзіма».

Асобным файлам прыкладаюцца наступныя звесткі пра аўтара і твор: прозвішча, імя, імя па бацьку; месца пражывання; для школьнікаў — назва школы і клас; кантактны тэлефон, адрас, e-mail, узроставая катэгорыя.

Прыём работ: з 1 лютага да 30 красавіка 2023 г. Публікацыйны шорт-ліста — з 1 мая да 15 мая 2023 г. Вызначэнне пераможцаў — да 1 чэрвеня. Тэрміны правядзення конкурсу могуць змяняцца па рашэнні аргкамітэта.

Конкурсныя работы ацэньваюцца журы, у склад якога ўваходзяць члены Саюза пісьменнікаў Беларусі, навукоўцы.

Крытэрыі ацэнкі конкурсных работ: арыгінальнасць і свежасць задумкі; паўната прапрацоўкі персанажаў ці апісанняў; складнасць і паслядоўнасць развіцця думкі; глыбіня ідэі і інш.

Пераможцы будуць узнагароджаны дыпламамі, граматамі. Сертыфікат удзельніка конкурсу не выдаецца.

Інфармацыя аб правядзенні Konkursу размяшчаецца на інтэрнэт-рэсурсах грамадскіх аб'яднанняў «Саюз пісьменнікаў Беларусі» і «Беларускі фонд міру».

стасункі

Вялікі шлях

70 гадоў спаўняецца аднаму з вядомых уйгурскіх пісьменнікаў Казахстана — дзіцячаму праязіку і перакладчыку Авуту Масімаву.

Авут Масімаў.

Саюз пісьменнікаў Беларусі накіраваў у Казахстан віншавальны адрас, у якім, у прыватнасці, гаворыцца: «...Ад усяго беларускага сэрца віншаванне Вас з набліжэннем 70-годдзя.

Вы прайшлі вялікі шлях у літаратуры. Тыя мастацкія адкрыцці і сімвалы, якія Ваша натхненне, Ваша творчая праца дапамагалі адшукаць у жыцці, у навакольным асяроддзі, вобразы рэчаіснасці ў Ваших творчых дапаўняюцца доммыслам, адкрыццямі. Усяму гэтаму садзейнічае несупынная праца, у якой вы разумна спалучаеце фантазію і асэнсаванне розных для чалавека сацыяльных, грамадскіх з'яў.

Вас добра ведаюць у Беларусі — на радзіме такіх тытанавых мастацкага слова, як народныя песняры Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч. Вы ўмеце сябраваць з калегамі-літаратарамі, праводзіце вялікую працу, ствараючы праз мастацкі пераклад сапраўдны мост дружбы. Дзякую Вам за пераклад на ўйгурскую мову твораў Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, іншых сучасных беларускіх пісьменнікаў.

Вас па праве можна назваць паўнамоцным прадстаўніком беларускай літаратуры, беларускай культуры ў Казахстане. Нізкі паклон за ўсю творчую працу, скіраваную на развіццё беларуска-уйгурскіх, беларуска-казахстанскіх літаратурных сувязей...»

У планах Авута Масімава — падрыхтоўка анталогіі беларускай дзіцячай літаратуры на ўйгурскай мове. Гэты каштоўны праект дазволіць пашырыць межы вядомасці найлепшых твораў сучасных беларускіх мастакоў слова, якія працуюць з разлікам на юнага чытача. На ўйгурскай мове чытаюць не толькі ў Казахстане, але і ў Турцыі і Кітаі, іншых краінах свету.

Сяргей ШЫЧКО

Чуйныя душы паэтаў адчуваюцца на падзеі, якія адбываюцца па ўсім свеце. Не пакінула аб'яваваць нашых творцаў і жудасная трагедыя, што адбылася ў Турцыі і Сірыі.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Давайце берагчы планету!

Балюча, горасна бяду,
І слёзы на душы — ракой.
З табой, Турцыя, гарую...
Гарую, Сірыя, з табой!...

Я з вамі плачу, немаўляты,
Матулі страчаных дзяцей...
Нічым мне не суцешыць тату,
Які застыў паміж смярцёй!...

Дзясяткі тысяч мірных жыццяў
Забраў жahlівы землярос...
Дык, можа, хопіць бед, скажыце? —
Пытае ў моцных берагу.

Спыніце танкі і ракеты!
Не разбурайце гарады!
Не давядзіце лёс планеты
Аж да сусветнае бяды!

Спыніце кулі і снарады!
Няхай замоўкне гул гармат!
Няўжо жыццю з вас хто не рады?
Не забывайце брата брата!

Спыніце войны на планеце!
Яна адзіная — наш дом...
Навошта гінуць маці, дзеці?!
Не дайце ўсё вакол на злом!

О, людзі! Людзі! Людзі свету!
Сувіным ілхях у небыццё!
Давайце берагчы планету!
Давайце шанаваць жыццё!

Ад Камісіі па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі

ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і аматарскай творчасці

Камісія па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі разгледзела матэрыялы па работах, творах і кандыдатурах, якія вылучаны на саісканне прафсаюзных прэмій 2023 года, і паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе далучаны:

I. За творы прозы, паэзіі і драматургіі (адна прэмія):
Алена Абрамчык — за кнігу «Вабяць родныя прасторы» (Гродна: ЛітАРы, 2022 г.).

Алена Запаснік — за творы для дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту ў кнігах «Падарунак чараўніка» (Гродна: ЮрСаПрынт, 2021 г.), «Клопат пра Матулю-Прыроду» (Гродна: ЮрСаПрынт, 2022 г.).

Алена Стэльмах — за кнігу «Навасады: Дзяржынскі раён» (Мінск: Чатыры чвэрці, 2021 г.).
Дзяніс Тарасюк — за кнігу «В поісках души моего города» (Гродно: ЮрСаПрынт, 2021 г.).

Таціяна Янчук — за зборнік паэзіі «Алфавітная музыка слоў» (Мінск: Кнігазбор, 2020 г.).

II. За музычныя творы, канцэртна-выканальніцкую дзейнасць (адна прэмія):
Андрэй Мітрошкін, кіраўнік народнай студыі эстрадных шоу-праграм «Online» Палаца культуры ААТ «Нафтан», — за цыкл музычных твораў «Это — Новополюцк!» (2019—2022 гг.).

Рамуальд Пармон, дырыжор народнага калектыву аддзела мастацкай творчасці ўпраўлення па справах культуры БНТУ, — за актыўную працу па развіцці народнага мастацтва і аматарскай творчасці, выдатныя творчыя дасягненні (2019—2022 гг.).

Канстанцін Саевіч, прафесар кафедры фізічнай хіміі матэрыялаў і вытворчых тэхналогій УА «Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт», — за зборнік музычных твораў «Песня в сердцах ветеранов» (2022 г.).

Валіяціна Хлань, педагог-арганізатар ДУА «Глухая санаторная школа-інтэрнат для дзяцей з самацтычнай паталогіяй», — за музычны твор «Блакiтнавокая» (2022 г.).

III. За работы ў галіне тэатральнага мастацтва і кінамастацтва (адна прэмія):
Валерыя Арланава, Анатоль Голуб, Анатоль Цярпіцкі — выканаўцы галоўных роляў у спектаклі «Дядя Ваня» тэатра-студыі кінаакцёра РУП «Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм»» (2021 г.).

IV. За творы жывапісу, скульптуры, графікі і прыкладнага мастацтва (адна прэмія):
Мікалай Аўчынінкі, настаўнік выяўленчага мастацтва ДУА «Гімназія-каледж мастацтваў г. Маладзечна», — за серыю жывапісных работ «Помнікі архітэктуры і культуры Беларусі» (2019—2022 гг.).

Вераніка Віткоўская, дацэнт кафедры малюнка, акварэлі і скульптуры архітэктурнага факультэта БНТУ, — за цыкл карцін «Вёска Дамашаны» (2021 г.).

Андрэй Крылоў, член Беларускага саюза мастакоў, дырэктар ТАА «Правільны адпачынак», — за цыкл карцін «Колеры Беларусі».

Людміла Сінкевіч, кіраўнік гуртка аддзялення забеспячэння ДУ «Тэрытарыяльны цэнтр сацыяльнага

абслугоўвання насельніцтва Браслаўскага раёна», — за карціну «Крыўда».

V. За найлепшы твор аб прафсаюзах (адна прэмія):
Вячаслаў Шыла, Алена Бельская, Наталія Купрэйтчык, Роберт Часнойць — за кнігу «Сіла ў адзінстве. 115 гадоў Беларускаму прафсаюзу работнікаў аховы здароўя» (Мінск: Беларусь, 2021 г.).

Ігар Ражкоў — гукааператар ДУА «Цэнтр дадатковай адукацыі і моладзі г. Бабруйска» — за твор «Прафсаюзная сям'я» (2021 г.) і гімн «Віват, турэзлі!» (2019 г.).

VI. За актыўную працу па развіцці народнага мастацтва і аматарскай творчасці працоўных (адна прэмія):
Таціяна Жыжык — дырэктар Палаца культуры і тэхнікі «Нафтавік» РУП «Вытворчае аб'яднанне «Беларуснафта»», г. Рэчыца.

VII. За выдатныя дасягненні аматарскіх калектываў мастацкай творчасці (адна прэмія):
Заслужаны аматарскі калектыв Рэспублікі Беларусь народны ансамбль танца «Лявоніха» ДУ «Цэнтр культуры «Віцебск»».

Заслужаны аматарскі калектыв Рэспублікі Беларусь узорны ансамбль танца «Чабарок» УА «Мінскі дзяржаўны палац дзяцей і моладзі».

Народная вакальная студыя «Ступени» УА «Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна».

Народны вакальны ансамбль «Красуні» ААТ «Прадгавары», г. Брэст.

Народны фальклорны ансамбль «Тутэйшая шляхта» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Узорны дзіцячы хор «Вішанька» ДУА «Сярэдняя школа № 115 г. Мінска».

VIII. У галіне журналістыкі (адна прэмія):
Марына Аляксейчыкава (вядучы рэдактар аддзела рэкламы) — за публікацыі пра дзейнасць прафсаюзаў у абласной газеце «Магілёўская ведамасці» і на сайце агенцтва (2021—2022 гг.).

Мікалай Мачэчін (аўтар праекта — галоўны рэдактар рэдакцыі газеты «Знамя юности») — за мультымедычны канвергентны праект «Герой Беларусі» (2020—2022 гг.).

Наталія Прыстаўка (Святлова) (загадчык аддзела літаратурнага рэдагавання РВУ «Выдавецкі дом «Звязда»») — за цыкл публікацыяў у газеце «Літаратура і мастацтва» пра нашых сучаснікаў, якія ствараюць мастацкі вобраз чалавека працы, узбагачаюць духоўнае жыццё і нацыянальную культуру (2019—2022 гг.).

Камісія звяртаецца з просьбай да творчых саюзаў, культурна-асветніцкіх устаноў, прафсаюзных і грамадскіх арганізацый, калектываў прадпрыемстваў і навуцальных устаноў, грамадзян рэспублікі правесці абмеркаванне кандыдатур на саісканне прэмій Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі 2023 года ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і аматарскай творчасці.

Ваши прапановы, водгукі, заўвагі просім накіроўваць да 16 сакавіка 2023 г. на адрас: Савет Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, Камісія па прэміях ФПБ (пакой 605), пр-т Пераможцаў, 21, 220126, г. Мінск, тэл. (017) 375 96 30.

«ЛіМ»-люстэрка

У Браціславе адкрылася кніжная выстаўка «Вітаю цябе, беларуская кніга», піша «СБ. Беларусь сегодня». Адкрыццё культурнага мерапрыемства стала магчымым дзякуючы Пасольству Рэспублікі Беларусь у Славацкай Рэспубліцы, а таксама Еўрапейскаму фонду славянскага пісьменства і культуры. «Падчас урачыстага адкрыцця выстаўкі грамадзяне Беларусі і Славакіі прачыталі вершы і выканалі песні на словы беларускіх аўтараў, у тым ліку Янкі Купалы і Пімена Панчанкі. Наведвальнікам была дадзена магчымасць пазнаёміцца з мастацкай і дакументальнай літаратурай класічных і сучасных аўтараў на беларускай мове, у якіх адлюстравана геаграфія і гісторыя беларускага народа, а таксама з кнігамі філосафа і асветніка Францыска Скарыны», — паведамілі ў асвятленне. Імпрэза прымеркавана да святкавання Міжнароднага дня роднай мовы, а таксама 30-годдзя ўстаўлення дыпламатычных адносін паміж дзяржавамі.

Заслужаны калектыв Беларусі «Беларускі дзяржаўны ансамбль «Песняры»» пачаў самы маштабны за апошнія гады гастрольны тур па Расіі. «Песняры» за два месяцы праедуць 50 расійскіх гарадоў і прадставяць новыя праграмы «Ты прыйдзі ка мне каханнем» і «Краіна шчырых людзей». Таксама ў праграме прагучаць найлепшыя песні калектыву, якому ў гэтым годзе споўніцца 54 гады. Канцэрты прайшлі ўжо ў Санкт-Пецярбургу, Маскве, Пушкіне, Уладзіміры, Астрахані. Тур прадоўжыцца да 3 красавіка і завершыцца ў Іркуцку. Як піша БелТА, новыя праграмы, падрыхтаваны спецыяльна для гэтага тору, добра прымаюцца пацалоннікамі.

Унікальныя экспанаты — вернуты ў Беларусь кнігі са знакамітага кніжнага збору Храптовічаў — упершыню прадставілі ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, піша БелТА. Каштоўныя выданні з бібліятэкі Храптовічаў былі вернуты ў Беларусь з Германіі ў 2023 годзе дзякуючы дзейнасці дыпламатычнай місіі па вяртанні гісторыка-культурных каштоўнасцей. Кніжная калекцыя ўжо ў XVIII стагоддзі лічылася адной з найбагацейшых ва Усходняй Еўропе: яна ўключала творы антычных аўтараў, французскую і італьянскую класічную літаратуру, працы па гісторыі розных краін, рукапісы. Два выданні канца XVIII — XIX стагоддзя на французскай мове, прысвечаныя падзеям, звязаным з такімі вядомымі гістарычнымі асобамі, які першы імператар Расійскай імперыі Пётр I і англійскі палкаводзец і палітычны дзеяч герцаг Мальбара Джон Чэрчыл, папоўняць калекцыю НББ. Пазнаёміцца з імі можна да 28 лютага.

У Лідзе праходзіць выстаўка па выніках VI Міжнароднага мастацкага пленэру «Святасць зямлі Беларускай», прысвечанага памяці мітрапаліта Філарэта, і духоўна-асветніцкага выстаўка «Благаслаўная Валіяціна — духоўная заступніца зямлі Мінскай». Дырэктар Лідскага гісторыка-мастацкага музея Волга Лук'ян адзначае: «У нас прадстаўлены работы мастакоў з Беларусі, Расіі, Сербіі, Грузіі, Малдовы, Румыніі. Асабліваці сёлетняй падзеі — удзел майстроў-іканапісцаў і выпускнікоў мастацкай акадэміі, фатографу. Таксама арганічным дапаўненнем праекта з'яўляецца камерная выстаўка партрэтных і сюжэтных фатаграфій мітрапаліта Філарэта, створаных у розныя гады». Як гаворыцца на сайце «СБ. Беларусь сегодня», на выстаўцы прадстаўлены шматлікія работы вядомых айчынных мастакоў: Віктара Барабанцава, Аляксандра Грышкевіча, Васіля Зянько, Анатолія і Глеба Отчыкаў, Волгі Рэднікінай, Ігара Гардзіенка, Кацярыны Ермаковай і многіх іншых. Выстаўка ў Лідскім музеі працягнецца да 19 сакавіка.

Тэатр «Ленкам Марка Захарова», дзе народная артыстка СССР Іна Чурывава праслужыла амаль паўстагоддзя, будзе праводзіць экскурсіі ў памяць аб актрысе. Першая аўдэіацыя 25 лютага, інфармуе «ІТАР-ТАСС». «Упершыню для наведвальнікаў тэатра адкрыцца мемарыяльная грывёрная Іны Міхайлаўны Чурывавай, у якой актрыса праводзіла нямалая часу і ў якой яе рукамі сабрана шмат дарагіх яе сэрцу памятных рэчаў і фатаграфій. Гэтая экскурсія пройдзе ў рамках экскурсійнага праекта «Легенды Ленкама», — адзначылі ў тэатры.

На экране амерыканскую пісьменніцу Сюзэн Зонтаг. Як гаворыцца на партале film.ru, рэжысёрка баіёнка выступіць дакументалістка Кіртээн Джонсан. Вядома, што фільм з працоўнай назвай «Зонтаг» будзе падзелены на чатыры раздзелы, кожны з якіх апіша жыццё і творчы шлях пісьменніцы. Стужка апісваецца як драма з дакументальным аспектам. У аснову будзе паложана біяграфічная кніга «Зонтаг: Яе жыццё» Бона Мозера. Здымкі прайдуць у Берліне. Апошні раз Крыстэн Сцюарт з'явілася на экранях у лятаншні «Злачынствах будучыні» Дэвіда Кроненберга. Цяпер яна працуе над сваім рэжысёрскім поўнаметражным дэбютам «Храналогія вадзі». Цікавікі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

«...Мілагучны жывы гаварок...»

*Дала мне маці гэту мову,
Каб не нямым прыйшоў у свет,
Дала мне маці гэту мову
Як спадчыну і запавет.
Была яна не беларускай
І на жніве, і на сяўбе;
На глебе добрай беларускай
Здабыты словы ўсе яе.
Прапахлі сонцам і падзолам,
Дажджамі, сокамі раслін,
Пад знак рукам яе мазольным,
Што мелі толькі ў сне спачыні.
Дачка мая! У жыццёвай прозе
У буднях і святочным днём
Не пакідай яе ў парозе,
Калі ў нечы ўвойдзеш дом.*

Аляксей Пысін
1964 г.

І гэты запавет Цёткі мы павінны помніць, бо наша мілагучная сакавітая беларуская мова, як і народная песня, мае багатую душу, як стрыжань, нанізвае на сябе ўсе адценні і залацінкі народных традыцый і культуры Беларусі. Яна для ўсіх людзей як крылы для птушак, як падмурак для дома, як рэйкі для цягніка, як сокі для раслін, як ногі для чалавека.

Чаму такая ўвага і пашана да мовы? Ды таму, што яна найвялікшы элемент духоўнага жыцця любога народа. Гісторыя кожнай нацыі — гэта, перш за ўсё, гісторыя культуры. А культура — гэта традыцыі. Першаэлементам культуры і нацыі, яе падмуркам з'яўляецца мова. Успомнім, што менавіта мова адыграла вырашальную ролю ў стварэнні беларускай дзяржаўнасці. А яшчэ ўспомнім, што чужаземныя захопнікі ўсіх часоў ва ўсім свеце, каб знішчыць той ці іншы народ, перш-наперш вынішчалі яго мову і культуру, гэта значыць, — дух нацыі.

літаратуры. Відаць, што веданне мовы закладзена на генетычным узроўні.

А некаторыя іваны бязродныя сцвярджаюць, што ў будучыні беларуская мова знікне як лацінская і многія іншыя. У ААН складзены спіс моў, якія знікаюць, у яго ўнесена і беларуская. Канечне, яна знікне, калі яе не вывучаць у школе і на бытавым узроўні перайсці на іншыя мовы. І вось што з гэтай нагоды казаў Уладзімір Караткевіч: «Нямы той чалавек, які забыў мову продкаў і не можа ёй спаўна выліць сваю душу, выявіць сябе... І калі ўбійца сабе ў галаву цалкам дурную думку, што ў нейкім далёкім будучым цябе (г. зн. роднай мове. — В. А.) не будзе, то... нашто мне такая трыбуна. Тут ужо на цявэрэзы розум трыба думаць, а што нам рабіць?»

У беларускага народа яшчэ ёсць шанс захаваць сваю мову. Найперш трэба клапаціцца пра культуру мовы, пра якасць слова. Як раіў Рыгор Барадулін: «У змаганні выстаі ды роўнае прайдзе слова выстагні». І абавязкова павяжаць родную мову як святыню. У гэтым сэнсе павучальны адзін з казацкіх запаветаў: «Помні, што кожнае тваё слова — слова народа твайго, няхай не будзе яно ў асуджэнне яго...»

У абарону роднай мовы выступалі Янка Купала, Якуб Колас, Кандрат Крапіва, Іван Мележ, Пімен Панчанка, Янка Брыль — увогуле ўсе выдатныя беларускія пісьменнікі. Вось урывак з верша «Шчыраму лаціністу» Кандрата Крапівы, які ён напісаў яшчэ ў 20-я гады мінулага стагоддзя, калі было засілле іншаземных моў:

*Трэба мне адукавацца,
Бо ў «Савецкай Беларусі»
Даўдзיעца скоры, мусіць,
Па-кітайску друкавацца.*

*Лацініст зяйдзі, шчыры!
Праціпі ты зрэчкі шырай
Ды на дол спусціся з неба,
Наш таварыш безгаловы,*

*Дык убачыш, што нам
Мова беларуская
Тут трэба — як вада,
Як кавал хлеба,
Як расліне кожнай глеба.*

Па сведчанні Янкі Брыля, на адной з нарад Кандрат Крапіва сказаў, што ў настаўнікаў, як і ў пісьменнікаў, святы абавязак — любіць і ахоўваць беларускую мову. А паэтэса Соф'я Шах гэтую мудрасць класіка ўвасобіла ў паэтычны радок:

*Беларуская родная мова —
мілагучны жывы гаварок...
Дай жа, Божа, каб нікая змова
не муціла твой чысты выток.*

І ў заключэнне — некалькі запаветаў пісьменнікаў да моладзі.

Францішак Багушэвіч пакінуў такі: «Не кідайце мовы сваёй, каб не ўмерлі». Калі хто з вас трапіць у Сморгонь, то гэтыя словы вы прачытаеце на п'едэстале помніка класіку беларускай літаратуры. Цётка звярталася да моладзі з такімі словамі: «На вас — моладзі — ляжыць вялікая павіннасць: узгадчаць свой народ знаннем і культурай. Вы здабываеце навуку для сябе, дык дзяліцеся ёю з тымі, хто для вас цяжка працай здабывае кусок хлеба. Толькі не кідайце роднай мовы, бо запраўды для свайго народа тады вы ўмерлі».

Вельмі мудры запавет пакінуў класік беларускай літаратуры Пімен Панчанка:

*Беражыце нашу родную мову —
Жыццё народа аснову.
Шанаваць зямное ўсё трэба,
Але ж паглядайце тільна на неба.
Жыццё чалавека не бесканечнае,
Таму клопаты вашы пра вечнае.
На развітанне сказаць мушу:
Жывіце ў сям'і душы ў душы —
Бо тэго штодня ўратуе,
Хто сам сябе вартуе.*

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Любові да роднага куточка, у якім нарадзіўся, любові да бацькоў і дзядоў, любові да роднай мовы

і свайго народа вучылі нас яшчэ ў XIX стагоддзі Францішак Багушэвіч і Цётка, у XX — Максім Багдановіч, Янка Купала і Якуб Колас. Нас вучаць і сёння найлепшыя прадстаўнікі прыгожага беларускага пісьменства.

Францішак Багушэвіч казаў, што наша мова мае багатыя гістарычныя традыцыі, што гэта мова шматмільённага народа. Ён пісаў: «Чытаў я ці мала старых папераў — па дзвесце, па трыста гадоў таму пісаных у нашай зямлі... а нашай мовай чысцохенькай як бы вот цяпер пісалася». І запэўніў пісьменнік, што беларуская мова «такая ж людская, як польская, як французская або нямецкая, або іншая якая».

А яшчэ вось радкі з артыкула Цёткі «Шануйце роднае слова» (надрукаваны ў ліпені 2006 года ў № 27 «Краязнаўчай газеты»): «Вы, маладыя, найчасцей пападаеце між чужых людзей, што нашай мовы не шануюць, «простай, мужыцкай» завуць. З вас часта насміхаюцца, калі гаворыце па-свойму. І вы, чуючы гэта, пачынаеце саромецца матчынай мовы, свайго народа, сваёй радні. Так разрываецца тая жывая звязь, што злучае вас з беларускім народам. Аб ім вы забываеце. Чужых багоў прымаеце: чужую гутарку, звычаі, чужое імя».

Сёння большасць журналістаў і пісьменнікаў пішуць толькі на рускай мове. А некаторыя на дзёх. Заўважаю, што і проза, і вершы на роднай мове значна вышэйшай якасці. Вучоныя даказалі, што ведай ты нават пятнаццаць моў, а выказацца, выліць душу на ўсю моц зможаш толькі на адной з іх, бо дасканала ведаць магчыма толькі адну. Давайце ўспомнім, што геніяльны Пушкін добра ведаў французскую мову: на ёй чытаў, гаварыў і нават напісаў некалькі вершаў, але яны былі пасрэднымі. На такім жа ўзроўні на рускай мове былі вершы у Максіма Багдановіча, а на беларускай — ён класік

Культурны код нацыі

На мінулым тыдні, 16 лютага, у прэс-цэнтры БелТА адбылася прэс-канферэнцыя на тэму «Развіццё і папулярызацыя сучаснай беларускай мовы» з удзелам супрацоўнікаў Нацыянальнай акадэміі навук, Міністэрства адукацыі і Нацыянальнага інстытута адукацыі. Мерапрыемства было прымеркавана да Міжнароднага дня роднай мовы. Госці разважалі аб ролі мовы ў фарміраванні культурнага коду нацыі і важнасці патрыятычнага выхавання, падзяліліся інфармацыяй аб ступені распаўсюджанасці беларускай мовы ў школах.

Дырэктар філіяла «Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа» Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Ігар Капылоў распавёў аб апошніх дасягненнях у галіне навукі аб мове. Поўным ходам у інстытуце мовазнаўства ідзе работа над стварэннем новага фундаментальнага тлумачальнага слоўніка беларускай мовы ў 15 тамах аб'ёмам больш за 250 тысяч слоў, тлумачальнага слоўніка лексікі XIX стагоддзя. Летась выйшаў з друку «Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы» ў 2-х тамах (каля 65 тысяч слоў). Акрамя таго, супрацоўнікі аддзела дыялекталогіі і лінгваграфіі Беларусі на працягу многіх гадоў займаюцца зборам і сістэматызацыяй мовы беларускіх гаворак, вынікам чаго становяцца электронны «Зводны слоўнік беларускіх народных гаворак».

Ірына Булаквіч, галоўны спецыяліст упраўлення агульнай сярэдняй адукацыі галоўнага ўпраўлення агульнай сярэдняй, дашкольнай і спецыяльнай адукацыі Міністэрства адукацыі, і Вольга Зелянко, намеснік дырэктара па навукова-даследчыцкай працы Нацыянальнага інстытута адукацыі, акцэнтавалі ўвагу на праблемах вядзення навучальнага працэсу на нацыянальнай мове. Паводле слоў выступаюцаў, на дадзены момант у краіне створаны ўсе магчымасці для пераходу навучання цалкам на беларускую мову, а ў многіх школах гэта ўжо зроблена. Асноўныя ж намаганні прыкладаюцца ў рабоце з бацькамі ў мэтах папулярызацыі сярод дарослых беларускамоўнай адукацыі.

Бернард ЗАТЫЛКІН

Мова як каштоўнасць

Прэс-канферэнцыя ў прэс-цэнтры БелТА не адзіная, якая мела месца напярэдадні міжнароднага свята. Так, пытанні папулярызацыі беларускай мовы абмяркоўвалі таксама 20 лютага ў Прэс-цэнтры Дома прэсы. У мерапрыемстве пад дэвізам «Патрыятызм праз мову» ўзялі ўдзел прадстаўнікі навуковай супольнасці, а таксама супрацоўнікі сродкаў масавай інфармацыі і сістэмы адукацыі. Мадэратарам сустрэчы ў фармаце круглага стала выступіў Віктар Іўчанкаў, даследчык, прафесар кафедры перыядычнага друку і вэб-журналістыкі факультэта журналістыкі БДУ.

Падчас абмеркавання выступаючы не далі засумнявацца ў моўным багацці Беларусі, чарговы раз нагадаўшы слухачам пра нацыянальны лексічны скарбы. Сярод спікераў адзначыліся, апроч іншых, дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Ігар Капылоў, дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Іван Саверчанка, намеснік дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» — галоўны рэдактар часопіса «Польмя» Віктар Шніп і адказны сакратар часопіса «Бярозка» Аляксандр Канановіч. Не абмінулі ўвагай і пытанні заканадаўства ў адпаведнай галіне і эфектыўнасці моўнай палітыкі дзяржавы. Так, паводле міні-даследавання мовы сродкаў масавай камунікацыі, праведзенага Віктарам Іўчанкавым, адным з распрацоўшчыкаў Закона аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі, сёння амаль усе асноўныя патрабаванні дакумента журналістаў выконваюцца.

У сваю чаргу Вячаслаў Караткевіч, начальнік упраўлення маніторынгу якасці адукацыі, старшы навуковы супрацоўнік лабараторыі гуманітарнай адукацыі Нацыянальнага інстытута адукацыі, сканцэнтраваны на пытаннях выхавання маладога пакалення. Згодна з данымі ЮНЕСКА, 40 % насельніцтва Зямлі не маюць магчымасці пачынаць навучанне на роднай мове. У беларускіх школьнікаў такая магчымасць ёсць (падручнікі па ўсіх прадметах перакладзены на беларускую мову, распрацаваны адпаведныя метадычныя праграмы), але работнікам сферы адукацыі варты працаваць над фарміраваннем матывацыі і зацікаўленасці сярод вучняў. На думку даследчыка, для лепшага эфекту патрэбна аб'яднанне намаганняў не толькі школ, але абсалютна розных інстытутаў.

Каміла НАВІНКІНА

Прыхінуцца да вытокаў

Нядаўні трохдзённы візіт у Беларусь нашчадкаў класіка рускай літаратуры Фёдара Дастаеўскага хоць і не насіў характару афіцыйнага, але суправаджаўся ўвагай на высокім узроўні, шырока асвятляўся ў нацыянальных СМІ. Пачаткам насычанай праграмы стала наведванне 8 лютага Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, сустрэча з міністрам культуры Анатолем Маркевічам. Наступнай кропкай значыўся Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, дзе, уласна, і вялася гаворка пра мастацкае пісьменства, яго мінулае і сучаснае.

За брамай скарбаў

Для Аляксея і Наталлі Дастаеўскіх, а таксама іх чатырох дзяцей была арганізавана экскурсія па залах пастаяннай экспазіцыі і часовай выстаўцы, прысвечанай Кандрату Крапіве. Прапраўнук класіка, філолаг па адукацыі, капітан-механік флоту Валаамскага манастыра, адрозна прызнаўся, што з беларускай літаратурай не знаёмы. Але ж калі прагучалі імяны Васіля Быкава, Івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча, Алеся Адамовіча, мусіў карэктываваць сваю перапачатковую заяву: меў уяўленне пра іх творчасць у кантэксце савецкай мастацкай практыкі.

Круглы стол «Літаратурная спадчына: Дастаеўскі і Беларусь» праходзіў з удзелам кіраўнікоў музеяў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Кузьмы Чорнага. Ва ўступным слове Сяргей Усік, дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, агучыў інфармацыю пра дасягненні і актуальныя задачы, якія стаіць перад культурна-асветніцкімі ўстановамі краіны. Азначанае было падмацавана відэаролікам «Адкрыты скарбы нацыянальнай літаратуры».

Прамовы Ірыны Мацяс і Ганны Галінскай пра ролі прадстаўнікоў сем'яў беларускіх класікаў у стварэнні і функцыянаванні літаратурных музеяў выклікалі асабліва зацікаўленасць гасцей. У гэтай сувязі нашчадкі рускага пісьменніка прыгадалі заслугі ўдавы Фёдара Дастаеўскага.

Ганна Дастаеўская (1846—1918) стала захавальніцай і публікатарам творчай спадчыны класіка. Абаронцы душэўнага спакою і матэрыяльнага дабрабыту аўтара прысвечаны раманы «Браты Карамазавы», завяршальнае эпічнае палатно ў творчасці пісьменніка. Рэчы і архіўныя матэрыялы, сабраныя ёй, сталі асновай калекцыі музея Дастаеўскага ў Маскве.

У фондах Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры захоўваецца копія ліста Ганны Дастаеўскай ад 4 сакавіка 1904 г., адрасаванага Васілю Вінарадаву. Арыгінал унікака знаходзіцца ў прыватнай калекцыі, уладальнік якой дазволіў зрабіць скан дакумента. Нават у такім выглядзе ліст уяўляе сабой вялікую каштоўнасць для даследчыкаў. Гаворка ў ім ідзе пра нататрыяльныя клопаты, звязаныя з афармленнем завяшчання...

На круглым сталі факсіроўка ўвагі на сямейных традыцыях, якія сталі і музейнымі, паспрыяла нязмушанасці гутаркі, атмасферы адкрытасці і доверы. Арганічна прагучаў па-беларуску ўрывак з апавядання «Маленькі герой» у выкананні Міхаіла Бараноўскага, загадчыка Літаратурнага музея М. Багдановіча. Маладзейшае пакаленне Дастаеўскіх мела магчымасць параўнаць тэкст перакладу Андрэя Каляды, сінхронна звяртаючы яго з арыгіналам. Больш шырока беларуска-рускі культурны кантэксст быў ахоплены ў выступленні Людмілы Ніжэвіч «Кузьма Чорны — беларускі Дастаеўскі».

Пасля ўсяго сказанага падарункі ад музеяў гасці прымялі з асаблівай цікаўленасцю і перспектывай глыбейшага знаёмства з нацыянальнай гісторыя-культурнай спадчынай. Мяркую, у аграгарадок Дастоева, што ў Іванаўскім раёне Брэсцкай вобласці, сям'я ехаў з мацнейшым адчуваннем далучанасці да беларускасці.

Радаводныя повязі

У сеціве візіт нашчадкаў класіка рускай літаратуры абудзіў даўня сумненні адносна дакументальнай пацверджанасці вытокаў радаводу пісьменніка. Пакінем у спакой гэты сегмент грамадскага рэзанансу і адсябе адзначым, што гістарычны статус Дастоева сёння павышаюць яго ураджэнцы, якія пакінулі значны след у культуры і навуцы розных народаў. Апошнім часам, асабліва ў Расіі, увагу даследчыкаў прыцягвае навуковая дзейнасць вучонага-этнограффа Антона Супінскага (1896—1957). Самастойнае жыццё ён пачынаў з працы народным настаўнікам у Пінскім

Фота Максіма Вясёлкова.

Экскурсію для сям'і Дастаеўскіх праводзіць Ірына Князева.

павеце Мінскай губерні. Уздзельнічаў у Першай сусветнай і Грамадзянскай войнах. Скончыў Педагагічны інстытут у Мінску і Маскоўскі археалагічны інстытут (1922). Сярод адметных публікацый беларускага перыяду — артыкул «Магільнік каля вёскі Ляток Віцебскага раёна і акругі», апублікаваны ў зборніку «Віцебшчына» (1925, т. I).

Расійскі перыяд А. Супінскага звязаны з вучобай і працай у Дзяржаўнай акадэміі гісторыі матэрыяльнай культуры, а таксама Рускім музеі (Ленінград), Інстытуце па вывучэнні народаў СССР. Даследчык стварыў экспазіцыю «Беларусь і БССР» (1933), для даведнік «Народы СССР» падрыхтаваў раздзел «Беларусы» (1932), публікаваўся ў часопісе «Советская этнографія», браў удзел у шэрагу экспедыцый. Пасляваенныя гады яго жыцця звязаны з Чарапавецкім настаўніцкім інстытутам, мясцовым краязнаўчым музеем; потым быў праца ў філіяле АН СССР у Рэспубліцы Комі. Абаронена ў Інстытуце этнаграфіі АН СССР кандыдацкая дысертацыя «Этнаграфічныя помнікі жылля лясной зоны СССР» (1947) напісана з улікам беларускага матэрыялу.

І яшчэ адзін важны штырх не толькі ў біяграфіі Антона Супінскага, але і ў перасячэнні лёсаў творчых людзей наогул: яго дачка Ірына стала жонкай кампазітара Дзмітрыя Шастаковіча.

Невычэрпнасць класікі

Аўтар гэтых радкоў меў магчымасць прадставіць на старонках «ЛіМ» (12.11.2021) некаторыя вынікі сваёй архіўна-пошукавай працы, звязаныя з беларускай рэцэнцыйнай жыццём і творчасці Фёдара Дастаеўскага ў 1920-х гг. Новыя знаходкі звязаны са штотыднёвікам «Беларускія ведамасці» (Вільня, 1921—1922), які выпускаў і рэдагаваў Максім Гарэцкі.

На старонках газеты ад 14 снежня 1921 г. было надрукавана апавяданне «Дурны вучыцель» М. Гарэцкага з характэрным падзагаловак «Прысвячэннем: «К сталеццю нарадзіў Ф. М. Дастаеўскага». Падзеі апавядання разгортваюцца на беларускім культурным ландшафце (Мсціслаў, Шамаўская воласць, Купалле), з падкрэслена нацыянальнай іменнай традыцыяй (Кубраковіч, Бекарэвіч). Праблема вырашэння складаных філасофскіх праблем паўстае ў настаўніцкім і святарскім мясцовым асяроддзі — правобразе нацыянальнай інтэлігенцы. Увага сфаксусіравана на «нешчаслівай гісторыі» Якуба Цімохавіча Кубраковіча, які з першых радкоў твора паўстае ў нетрывіяльным абліччы, знаёмым нам па некаторых персанажах раманаў Фёдара Дастаеўскага. Адметна, што псіхічны надлом, справакаваны маральна-філасофскімі пошукамі, здарыўся з чалавекам, ад продкаў улучаным у праваслаўную падзвіжніцкую традыцыю: «Відаць, дзед яго ці прадзед хадзіў па свеце кубраком — значыцца, збіраў на збудаванне новых ці ўхарашэнне старых цэркваў, — адкуль і прозвішча ўзялося: Кубраковічы».

Наступныя публікацыі апавядання звязаны з шэрагам трансфармацый, што, на нашу думку, істотна прыглушаюць канцэптуальнае гучанне праяўнага твора, з'яўленне на свет якога было звязана з юбілеем класіка рускай літаратуры. У зборніку М. Гарэцкага «Досвіткі» (Мінск, 1926) назва зменена («Дурны вучыцель» → «Дурны настаўнік»), прыбраны падзагалавак-прысвячэнне Ф. Дастаеўскаму, пра які не згадана і ў «Заўвагах» да «Выбранага» (1960). Знакавае тэкставае афармленне віленскай публікацыі апавядання ўпершыню паля 1921 г. закрануў Дзмітрый Бугаёў у каментарыях да «Выбраных твораў» (1973, т. 1). У Зборы твораў М. Гарэцкага ў 4 тамах (т. 1, 1984) пры публікацыі апавядання, арыентаванай на «Досвіткі», падзагалавак-прысвячэнне адсутнічае і ў асноўным корпусе мастацкага тэксту, і ў каментарыях да яго...

У наступным пасля апублікавання «Дурнога вучыцеля» нумары «Беларускіх ведамасцей» ад 20 снежня 1921 г. была змешчана абвестка з адметным шрыфтовым афармленнем тэксту (захоўваем правапіс арыгінала):

«УСІХ, ЗНАЮЧЫХ АДРАС ДАЧКІ ФЁДАРА МІХАЙЛАВІЧА ДАСТАЕЎСКАГА ЛЮБОВІ (цяпер знаходзіцца ў Заходняй Эўропе), пільна просім прыслаць яго ў рэдакцыю «Белар. Ведам.» (Wilno, Ostrobramska 9) або паказаць пеўны спосаб пераслаць ёй пісьмо».

Фота Максіма Вясёлкова.

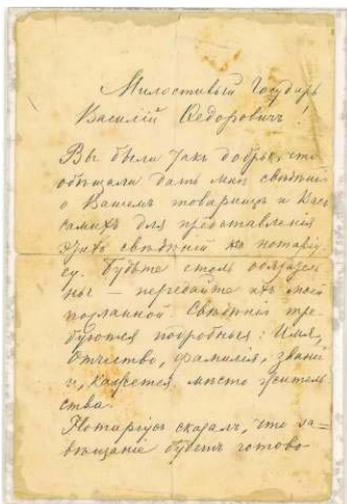
Уздзельнікі круглага стала «Літаратурная спадчына: Дастаеўскі і Беларусь».

Можна меркаваць, публічны запыт якраз і рабіў рэдактар-выдавец газеты Максім Гарэцкі. На тое, што спадзяванні звязца такім чынам з дачкой класіка літаратуры былі не беспадстаўнымі, указваюць перасярэднія сувязі беларускага перыядычнага выдання з рускімі эмігранцкімі арганізацыямі, у тым ліку ў Германіі. Так, у «Беларускіх ведамасцях» ад 14 снежня 1921 г. апублікаваны рэкламны тэкст на рускай мове кнігавыдавецтва «Аргонаўты» (Берлін) з паведамленнем аб хуткім выхадзе даведніка-альманаха з інфармацыяй пра рускія ўстановы за мяжой, умовы паступлення ў ВНУ, найважнейшыя звесткі пра наставораныя дзяржавы Еўропы (асобны раздзел прысвечаны Савецкаму Саюзу), а таксама партэты літаратурна-навукова-мастацкай матэрыялы з багартэмамі, ілюстрацыямі і картамі. Пададзены адрас для папярэдніх заказаў у Берліне.

Любоў Дастаеўская (1869—1926) з 1913 г. пастаянна жыла за мяжой. На яе ўласным творчым рахунку — зборнік апавяданняў і два раманы, выдадзеныя яшчэ на радзіме. Але найбольшую выдомасць, найперш у эмігранцкім асяроддзі (падпісалася імен, перанічаным на французскі лад, — Эмэ / Aimée), дачка славуэта рускага пісьменніка прынесла кніга, якая пабачыла свет у Германіі, — «Дастаеўскі, апісаны яго дачкой Эмэ Дастаеўскай» (Мюнхен, 1920). (У Расіі названая кніга ў скарачонам варыянце была апублікавана ў 1922 г. Поўны тэкст мемуараў у новым перакладзе з нямецкай мовы выйшаў у Санкт-Пецярбургу ў 1992 г., у перастварэнні з французскай — у Маскве ў 2017-м.)

Пасля смерці Л. Дастаеўскай у Італі толькі невялікая частка яе архіва трапіла на радзіму. Невядома, ці ўдалося М. Гарэцкаму налазіцца з ёй сувязі і ці быў гэты намер беларускага пісьменніка звязаны з выхадом кнігі ўспамінаў у 1920 г. Выданне прадоўжыла сваё шэсце па Еўропе ў наступныя дзесяцігоддзі, спараджаючы дыскусіі ў асяроддзі рускіх эмігрантаў, так ці інакш прыцягваючы ўвагу да прапаганды класіка рускай літаратуры, беларускай тэматыкі.

Мікола ТРУС,
кандыдат філагічных навук

Старонка ліста Ганны Дастаеўскай да Васіля Вінарадава. 4 сакавіка 1904 г.

І мастацкі твор, і дакумент...

Кожная кніга з дзённікавымі запісамі (а Віктар Шніп вызначыў і жанр: дзённікавы раман паэта) — чаканая для пэўнай катэгорыі чытачоў. Гэта дакладна. Не памятаю слова ў слова, але дзесьці адна руская паэтэса, якая, хаця і пераехала з Мінска ў Маскву, эмацыянальна дзялілася шкадаваннем, што раней не чытала кнігі дзённікаў Віктара Шніпа. Маўляў, знайшла ў гэтых лаканічных тэкстах столькі знаёмых імёнаў. Адкрыла для сябе тое літаратурнае, мастацкае жыццё, пра якое не ведала ці мала ведала, жывучы яшчэ ў Мінску... Дзённікавая проза Віктара Шніпа, якая прыйшла да чытачоў з кніг «Пугачоўскі цырульнік» (2013), «Заўтра была адліга» (2015), «Трава бясконцасці» (2018), «Заўтра была адліга-2» (2022) — не толькі для сённяшніх удзельнікаў літпрацэсу ў Беларусі ўспамін пра блізкае ці не зусім далёкае, не толькі інтэрпрэтацыя працэсу і з'яў у галіне літаратурнага, кніжнага жыцця. Гэта яшчэ — і мастацкі дакумент часу.

«2.06.2017. У Маладзечна, дзе ў Палацы культуры адбылася прэзентацыя кнігі «Марыя Захарэвіч. Талент, духоўлены любоўю», прыехалі незаўважна хутка. Усю дарогу Мікола Шабовіч і Дзмітрый Пятровіч спявалі. Я падпяваў як мог. Марыя Захарэвіч, Анатоль Бутэвіч, Зіновій Прыгодзіч і Соф'я Жыбулеўская слухалі і час ад часу выказвалі сваё захапленне спевамі. На апошнім сядзенні мікрааўтобуса не драмаў знаёма-незнаёмы Аляксей, што невядома як трапіў у нашу кампанію. Ён з тых людзей, якія ходзяць і ездзяць усюды, дзе робіцца хоць нешта звязанае з літаратурай. Аляксей усю дарогу маўчаў, а потым нідзе не выступаў і толькі на вачэры сказаў, што ён сын аднаго акцёра Рускага тэатра, няштатны карэспандэнт многіх выданняў і актыўны дзеяч Беларускага фонду культуры. Пачуўшы пра гэта, Анатоль Бутэвіч шапнуў мне: «Такога чалавека ў нашым фондзе няма. Што ён гаворыць?»

Да пачатку прэзентацыі ў нас заставалася больш за гадзіну, і мы разбярліся хто куды. Я з Бутэвічам і Прыгодзічам пайшоў на Цэнтральную плошчу. За намі ўязваўся Аляксей. І ўсё ж мы змаглі ад яго адарвацца, скарыстаўшыся на тоўпам людзей, што слухалі музыку з вялікай сцэны і хадзілі сюды-туды, каб сагрэцца. Было ветрана і холадна.

На мерапрыемства сабралася амаль поўная зала Палаца культуры. Тут я сустраў знаёмых карэспандэнтаў маладзечанскіх СМІ. Давялося ўсім сказаць па пары слоў. Пазнаёміўся з каляжанкай майёй Людмілай Ірынай Карэнінай. Міхась Казлоўскі падзяліўся ўражаннем ад канцэрта Кастуся Цыбульскага.

Прэзентацыю вяла Таццяна Якушава. Асабліва кранулі прысутных сваім віншаваннем з нагоды выхаду кнігі Марыі Захарэвіч артысты маладзечанскага тэатра, дзе ў свой час яна працавала амаль дзесяць гадоў, ездзячы з Мінска на электрычцы. А калі Марыя Георгіеўна

чытала вершы беларускіх паэтаў, у зале амаль усе плакалі. Не стрымаўся і я.

У Мінск вярталіся з песнямі і без Аляксея, які сказаў, што пойдзе глядзець конкурс маладых выканаўцаў эстраднай песні».

Маладзечна, Ушачы, Маладзечаншчына, Валожыншчына, іншыя прасторы — адрасы, якія адкрывае для чытача Віктар Шніп. Вязынка, Радашковічы, Альбуць, Пуцілкавічы, Кушляны... Мясціны, якія звязаны з творчымі, жыццёвымі лёсамі папярэднікаў, якія даўно сталі блізкімі для ўсіх, хто шануе родную культуру. І — родныя Віктару Шніпу Пугачы, літаратурная Мекка яго паэтычнага, пісьменніцкага таленту. Разам з аўтарам дзённікавага рамана, разам з блізкімі пісьменніку людзьмі мы старонка за старонкай знаходзімся ў падарожжы, якое напоўнена цэпыннёй роднага слова. Нехта ж павінен быў зрабіць для беларускага чытача вось гэтую прастору, нехта ж павінен быў пабудаваць яе з разлікам на прыязнасць гасцей, улюбёных у роднае слова! Але гэта зрабіў, выступіў у ролі мастака-будаўніка Віктар Шніп, сканцэнтрававшы свой талент, свой творчы патэнцыял, сваю мастацкую дысцыпліну на ўважлівым, пільным агляданні жыцця. Дзякуючы аўтару дзённікавага рамана і прадаўца, напаяўца новымі сэнсамі жыцця літаратурна-краязнаўчых адрасоў. Памятаю, як некалі, толькі сышоўшы з друкарскага варштату, захалялі, прымушалі не раз перачытаць свае старонкі кнігі Яраслава Пархуты і Уладзіміра Содалы. Асабліва — танюткія брашурцы Уладзіміра Ільчы Содалы, які сэрцам сваім асвятляў мясціны і постаці нашых беларускіх талентаў, абавязаным гэтым мясцінам свайму нараджэнню, свайму паставанню і гадаванню... Чытаем дзённікавы раман Віктара Шніпа: «16.02.2018. У Кушляны прыехалі а палове першай. Там ужо былі людзі. Гучалі беларускія песні. Здалёку пазнаў Алеся

Жамойціна, а ён мяне. Не бачыліся гадоў 15. Абняліся.

16.06.2018. Не паспеў агледзецца, дзе тут і што, як Ала Клемянок і яе калегі-журналісты папрасілі адказаць на некалькі пытанняў для газет і тэлебачання. Адказаў і паглядаў на дарогу: ці едуць там Міхась Казлоўскі з Тамарай? Прыехалі. З імі былі Ірына з Маладзечна і Тэрэза з Вішнева. Хутка каля музея-сядзібы сабралася каля сотні, а мо і болей чалавек. Час ад часу то дождж спрабаваў пайсці, то сонца падсушыць мокрую траву. Але асабліва ніхто не ўгядаўся ў неба, бо было што паслухаць, а таксама на што паглядзець.

16.06.2018. Казлоўскія Міхась з Тамарай і Ала Клемянок звадзілі мяне ў лес, на Лысую гару, да велізарнага валуна, каля якога любіў быцца Багушэвіч і пад які, паводле падання, ён хаваў свае вершы. На валуне пасля смерці паэта кушлянцамі быў выбіты надпіс: «Памяці Мацея Бурачка. 1900». Міхась згадаў, як тут, каля валуна, у кастрычніку 1984 года ён удзельнічаў у пасадцы 60 дубкоў. Ініцыятарам пасадкі дрэў быў заснавальнік музея-сядзібы Францішка Багушэвіча ў Кушлянах Міхаіл Сымонавіч Ляпеха. Сярод бяроз, ялін, асін, рабін выжыла толькі пяць дубкоў. Можна, і больш, але мы адшукалі толькі пяць.

16.06.2018. На тэрыторыі музея-сядзібы для дзетак працаваў тэатр лялек «Батлейка». Было прыемна глядзець, як малыя паўтараюць за Ірынай Мышкавец беларускія словы.

16.06.2018. Вечарам у «Фэйсбуку» з'явіліся здымкі і нагаткі з «Кушлянскага

фэсту», зробленыя Алай Клемянок, а пад імі — каментары. Вельмі цікавы каментар напісаў Piotr Karwecki: «Тут і мая Бацькаўшчына, і Радзіма... Тут побач засценка Манькавічы, які калісьці называлі Кушляны-Монкавічы, дзе на працягу некалькіх соцень гадоў жылі мае продкі. Быў фальварак Стэрла-Арліцкіх з гэткай жа назвай, уладальнікаў якога НКУС вывез у Сібір. Яшчэ паблізу на працягу некалькіх соцень гадоў існаваў маёнтак Кушляны-Веркеланы з магічнай гісторыяй і раманам пані Альшэўскай з аднарукім Чарняком, які забіў чалавека. Быў засценка Трыколі, былі Марымоны, Радзіма...»

Яшчэ адна адметнасць, якую закранае і ўзвышае да ўвагі да беларускага мастацкага свету Віктар Шніп, — яго запісы цесна звязаны з сацыяльнымі сеткамі. Пісьменнік сам прысутнічае ў «Фэйсбуку», уважліва чытае сваіх падпісчыкаў, рэагуе на тых ці іншых запісы, паведамленні. Словам, вядзе свой мастацка-публіцыстычны інтэрнэт-дзялог у адпаведнасці з часам, вядома, што робіць гэта, разумеючы, што мастацкае слова, свет беларускага літаратурнага жыцця не павінны абыходзіць важныя лічбавыя рэсурсы, тэхналогіі. Гэта толькі на карысць роднаму слову, яго прапагандзе.

«14.11.2017. Прачнуўся а пятаяй. У пакоі цёпла і цёмна, як пад крылом у анёла. Паглядзеў на смартфонне стужку «Фэйсбука», дзе натрапіў на пост пра Гарадок Маладзечанскага раёна. Гэта за кіламетраў пяць ад маіх Пугачоў. Там жыла мая цётка Шурка Раманчык. У Гарадку ў кніжнай краме для мяне маймай была куплена першая кніжка «Мы з Санькам у тыле ворага». Гадоў сем таму я абяцаў падарыць пару сваіх кніжак мясцоваму музею. Не забыўся, але не паслаў. І сёння, прыйшоўшы на працу, падпісаў зямлякам кнігі «Пугачоўскі цырульнік» і «Заўтра была адліга». Лепей позна, чым ніколі».

Дзённікавы раман, які шмат значыць з пункту гледжання дакументальнага, інфармацыйнага, не меней важкі і грунтоўны як мастацкі твор. І чытачы ў кнігі «Заўтра была адліга-3», веру, знойдуцца ў розных кутках нашай краіны. Выпуск выдання ажыццёўлены па заказе і пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Акалічнасць істотная — кніга трапіць у многія бібліятэкі краіны. Але не міне яна і кнігарню. Наклад у выданні — 900 экзэмпляраў.

Кастусь ХАДЫКА

З дабром і адкрытасцю

Аўтарамі гэтай унікальнай кнігі сталі больш за чатыры дзясяткі паэтаў з 26 краін свету. Выйшла яна з друку ў 2022 годзе ў Мазыры ў камунальным унітарным паліграфічным прадпрыемстве «Калор» і называецца «Зямля — наш агульны дом» (кніга II, анталогія сучаснай сусветнай паэзіі).

Як адзначае ў прадмове народны пісьменнік Беларусі, ганаровы старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец, падобных выданняў у нашай краіне, Расіі, Саюзнай дзяржаве яшчэ не было. У кнізе сабрана самае чыстае, шчырае і добрае з паэзіі творцаў Усходу і Захаду, Поўдню і Поўначы.

Трэба сказаць, што першы том анталогіі сучаснай сусветнай паэзіі «Зямля — наш агульны дом» быў выданы ў Няклінаўскім раёне Растоўскай вобласці ў ліпені мінулага года і прыхільна сустраў чытачамі абедзвюх краін — Беларусі і Расіі — на VII Міжнародным фестывалі-конкурсе паэзіі і перакладаў «Берагі дружбы» і на XVII Міжнародным фестывалі-святце «Славянскія літаратурныя дажынкы». А цяпер чытачы атрымалі і другі том на беларускай мове — выпуск ажыццёўлены Гомельскім абласным аддзяленнем СПБ. Менавіта літаратары гэтай вобласці сталі перакладчыкамі паэзіі замежных краін. Ім дапамаглі некаторыя майстры слова Магілёўскага і Гродзенскага аддзяленняў а таксама ў вучэбным і даследчым працэсах вышэйшай школы.

Варта падкрэсліць, што кіраўнікі выдавецкага праекта — старшыня Гомельскага абласнога аддзялення СПБ заслужаны дзеяч культуры Уладзімір Гаўрыловіч, паэт і перакладчык, старшыня праўлення мясцовай нацыянальна-культурнай аўтаноміі «Беларусы Няклінаўскага раёна», член вышэйшага творчага савета Саюза пісьменнікаў Расіі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Леанід Север і іншыя пісьменнікі — умела арганізавалі работу перакладчыкаў, вельмі ўдала падабралі для кожнага тэмы творы, якія сугучны іх думкам, настрою, адпавядаюць іх стылю, паэтычнаму майстэрству. Таму творы большасці замежных паэтаў успрымаюцца як нашы, родныя, беларускія! Хвалююць сэрца і розум, дораць эстэтычнае задавальненне. А самае галоўнае — яны напоўнены дабром і адкрытасцю, выховаюць павагу розных народаў адзін да аднаго. Да таго ж, у кнізе змешчаны фота і кароткія біяграфічныя звесткі пра замежных аўтараў, што дазволіць чытачам атрымаць уяўленне пра паэтаў.

Пры падрыхтоўцы выдання гомельскім пісьменнікам аказалі кансультацыйную дапамогу спецыялісты вышэйшых навучальных устаноў вобласці. Таму матэрыял кнігі можна будзе прымяняць у вучэбным працэсе сярэдняй агульнаадукацыйнай школы пры рэалізацыі кампанента (пазакласнага чытання),

Міхась СЛІВА

Гісторыя на паліцах

Айчынная літаратурнасьць мае пастаянную патрэбу ў даследаваннях, якія дэманструюць непарывную сувязь беларускага мастацкага слова з сусветным літаратурным працэсам, даючы ацэнку беларускім творцам у адпаведнасці з універсальнымі крытэрыямі агульначалавечай культуры. Натуральна, што гэты запыт на прысутнасць у міжнароднай культурнай прасторы задавальняецца найперш за кошт прац, прысвечаных узаемадзеянню беларускіх пісьменнікаў з літаратурамі народаў блізка Беларусі паводле геаграфіі і ментальнасці. Аднак сама логіка развіцця айчынай літаратурнай кампаратывістыкі патрабуе пашырэння даследчыцкага кола, з'яўлення ў арбіце яе інтарэсаў мастацкіх твораў тых краін, сувязь з якімі дагэтуль не была такой відавочнай.

Прыкладам адкрыцця такіх новых кропак судакранання беларускай і замежнай літаратурнай бачыцца манаграфія «Гісторыя і спосабы яе рэпрэзентацыі ў сучаснай беларускай і англамоўнай прозе» («История и способы ее репрезентации в современной белорусской и англоязычной прозе»). Яе аўтар Вольга Лідзянкова, дацэнт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, прапануе паглядзець на беларускую літаратуру ў параўнальным кантэксце з сучаснай англамоўнай прозай. Прадстаўленне даследавання ў такой камбінацыі часавых і прасторавых параметраў для айчыннага літаратурнага выдання дадаткова нязвыклым, але, як паказвае змест кнігі, цалкам слушным. Творчасць англамоўных пісьменнікаў падаецца ў ёй яркім увасабленнем тых ідэяна-эстэтычных з'яў, якія вызначаюць развіццё сусветнай літаратуры на працягу апошніх трох дзесяцігоддзяў. Аднак, параўнанне з імі выступае важным інструментам для вызначэння сугучнасці твораў беларускіх аўтараў з тымі тэндэнцыямі, якія абумоўліваюць сёння глабальны літаратурны рух.

У сваю чаргу праблемае поле даследавання стварае неабходны ўмовы для таго, каб беларуская літаратура аб'ектыўна магла прадэманстраваць сваімі найлепшымі здабыткамі арганічную прыналежнасць да сусветнай культуры. Засяроджваючы ўвагу на праблеме гісторыі і спосабах яе рэпрэзентацыі ў сучаснай прозе, В. Лідзянкова выбірае адну з самых распрацаваных тэм у сучаснай беларускай прозе. Тым самым значны спіс англамоўных пісьменнікаў атрымлівае ў даследаванні магчымасць ураўнаважыцца імянамі беларускіх аўтараў. Прычым не толькі колькасна, але і якасна. У манаграфіі сярод іншых аналізуецца творчасць англійскіх пісьменнікаў Б. Карнуэла, П. О'Браяна, вядомых шматтомнымі гістарычнымі цыкламі, Х. Мэнгэл, гістарычныя раманы якой былі двойчы адзначаны Букераўскай прэміяй.

Побач з імі, часта літаральна ў адным абзацы, разглядаюцца творы беларускіх пісьменнікаў, якія ўнеслі важны ўклад у мастацкае спасціжэнне гісторыі Беларусі.

В. Лідзянкова адзначае значнасць нацыянальнага светапогляду ў рэпрэзентацыі гісторыі, але не заглябляецца ў спецыфіку зместу беларускага ці, напрыклад, брытанскага бачання гісторыі. Яе даследаванні, дакладна прытрымліваючыся абазначаных у назве манаграфіі абсягаў, разглядае найперш пытанні мастацкіх стратэгий рэпрэзентацыі мінулага, у якіх агульнае прыныцы ўвасаблення гістарычнага матэрыялу бяруць верх над прыватным, у тым ліку і нацыянальным. Каштоўнасць праведзенага даследавання праяўляецца якраз у тым, што параўнанне твораў прадстаўнікоў розных этнакультурных традыцый раскрывае дзеянне ўніверсальнага механізму творчага ўспрымання і выяўлення мінулага. Такі падыход дазваляе вылучыць падабенства, знайсці ў англамоўным корпусе тэкстаў аналогіі са, здавалася б, цалкам унікальным атрыбутам беларускага бачання. Трагічнасць мінулага, асаблівы клопат пра родную мову, раздвоенасць душы — гэтыя кананічныя характарыстыкі беларускага светаўспрымання, як вынікае з манаграфіі, з'яўляюцца таксама важнымі сваімі канцэптыўнымі ўспрымання гісторыі для пісьменнікаў Англіі, Ірландыі, Шатландыі.

Праца В. Лідзянковай зыходзіць з таго, што мастацкае бачанне гісторыі падпарадкавана вырашэнню задачка сучаснасці. Нягледзячы на іх шматлікасць, даследчыца імкнецца знайсці тры крытэрыі аналізу, якія далі б магчымасць прадставіць канцэптуальныя асаблівасці сучаснага гістарычнага наратыву. З улікам адносна да літаратурнай традыцыі, скіраванасці да яе пераіманна або перагляду вылучаюцца класічныя і субверсіўныя мадэлі гістарычнай рэпрэзентацыі, доказаў раскрываюцца іх асаблівасці ў тыпажы герояў і ў тэматычна-праблемным полі. У дачыненні да беларускай літаратуры гэты пошук да аб'яўлення працягваецца вылучэннем рыс, якія яднаюць творы маладых пісьменнікаў. Іх проза прадстаўляе ў манаграфіі літаральна бягучы дзень беларускай літаратуры і разглядаецца як спроба адаптацыі тэмы нацыянальнай гісторыі пад запыты сучаснай маладзёжнай аўдыторыі.

Сцвярджаючы комплексны падыход да прадмета даследавання, В. Лідзянкова адзначае рысы, якія харак-

тарызуюць не толькі згаданыя мадэлі рэпрэзентацыі гісторыі, але і ў цэлым гістарычную прозу апошніх трох дзесяцігоддзяў. У даследаванні вызначаюцца папулярныя сярод сучасных аўтараў прыёмы актуалізацыі мінулага праз матывы страчаных скарбаў, рэлігійныя, міфалагічныя і фантастычныя вобразы, сакралізацыю слова. Значная ўвага надаецца інтэртэкстуальнасці як важнаму элементу гістарычнай прозы.

У спасціжэнні тых эстэтычных кірункаў, якія фарміруюць агульнае аблічча сучаснай гістарычнай прозы, даследчыца адзначае праявы неарыганічнага мантызму. Іх прысутнасць раскрываецца ў асаблівай увазе пісьменнікаў да тых момантаў гісторыі, калі яе ход падпарадкоўваўся пачуццям, выяўляецца ў запазычанні баладных матываў і схільнасці да іншасказальнага апавяду. Заслугоўваючы ўвагі развагі В. Лідзянковай адносна гістарычнага аптымізму і гістарычнага рэвізіянізму як рыс сучаснага мастацкага ўспрымання гісторыі. Гэтая з'ява ў межах айчынай літаратуры тлумачыцца тым, што сучаснае пакаленне аўтараў імкнецца адсыць ад кананічнага літаратурнага тыпу ахвяры і героя. Тым самым даследаванне раскрывае важную грань механізму ўзаемадзеяння традыцыі і наватарства ў літаратуры канца XX — пачатку XXI стст.

Адзіная гуманістычная аснова англамоўных і беларускіх твораў грунтоўна разглядаецца ў раздзеле, прысвечаным тэматычным канстантам рэпрэзентацыі мінулага. Вылучаючы іманентныя для гістарычных твораў праблемы ўлады і гістарычнай траўмы, даследчыца паказвае, па сутнасці, аднолькавае іх успрымання сучаснымі аўтарамі. У даследаванні адзначаюцца такія агульныя аспекты гістарычнага мыслення, як яго засяроджанасць на праблемах спакушэння ўладай, ролі асобы і народа, уплыву страху і неабходнасцю яго пераадолення, сцвярджаючы сілы волі і духоўных ідэалаў.

Манаграфія В. Лідзянковай характарызуецца шырынёй ахоплення літаратурнага матэрыялу, дэманструе высокі ўзровень навуковай эрудыцыі і з'яўляецца сур'езным унёскам у даследаванне сучаснай гістарычнай прозы і ў развіццё айчынай кампаратывістыкі. Яе змест мае ўсе падставы для таго, каб зацікавіць літаратурнааўтараў, выкладчыкаў, студэнтаў і ў цэлым прыхільнікаў роднай літаратуры.

Павел КОШМАН,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт

Інтымная лірыка, а таксама творы, у якіх лірычны герой прызнаецца ў любові да роднага краю і смутку па закінутых вёсках, склаў зборнік вершаў Міхаіла Пазнякава «Паміж зямлёй і небам» («Меж землёй і небом»). Кніга ў перакладзе на рускую мову Міхаіла Куляша сёлета пабачыла свет у выдавецтве «Колорград».

Тэматычна творы аб'яднаны ў два раздзелы: «І. І няма мне даражэйшай узнагароды» («И нет мне дороже награды») і «II. Звінела цудная вясна» («Звенела чудная весна»). Многія вершы перагукваюцца між сабой: у адных лірычны герой пачынае захапляцца маладымі бярозкамі і чыстым небам, і карціна ўсеагульнай раўнавагі і гармоніі натхняе яго на ўспаміны маладосці; у іншых пачынае тужыць аб страчаным каханні, вобраз якога выкрывалізаваецца на фоне вясковай цішы і бяжуднасці; у трэціх

адчувае дакрые сумлення ў запушчэнні вясковых гарадоў і пакінутасці хаты, дзе калісьці быў бесклапотым і шчаслівым у цёплым бацькоўскім доме:

*Горька мне грусть деревни милой,
Брожу среди кустов один.
Когда спасти ее не в силах,
Какое же я тогда ей сын!*

Аднымі з галоўных крыніц, якія выяўляюць пачуцці аўтара, з'яўляюцца сэрца і душа: «И в этой сказке многоликой // Я сердцем чувствую покой», «За целый день устану малость. // Но вдоволь отдохну душой», «И городскую грязь смысляет // С моей чувствительной душой...», «Волками кусты наполяют на двор // И плачут родителей скорбные души», «Я же с грустно-ранимой душой // Каждый год приезжаю сюда», «А вдруг когда-то отболит // Удар, по сердцу нанесенный...» Вобразнае поле не выходзіць за межы традыцыі, усе архетыпы спаконвечныя, тыповыя для старонак айчыннага прыгожага пісьменства: жытнёвыя нівы, журавы, рамонкі, яблыневы сад, ліпы ды клёны. Створаныя карцінкі часам атрымліваюцца асабліва ўдалымі:

*Ночью молча солнце спеленали
И с собой забрали журавли...*

Альбо:

*И болит не печаль в наших душах
А сыновья верность землю.*

І яшчэ:

Бэз на родных вулках

*...Но, не одна, а две разделенных тени
От наших тел распяты на стене.*

Інтанакійна і па настраёвасці адрозны ад большасці, змешчаных у зборніку, успрымаецца верш «Паэтам», дзе аўтар быццам з іранічным прыжмурам пакеплівае з калег па пяры:

*Мы мчимся — никто не догонит
Успешных, уверенных нас.
Галопом крылатые кони
Несут на желанный Парнас.*

Зборнік вершаў М. Пазнякава — вынік супрацоўніцтва аўтара і перакладчыка. Каго з іх больш? Ці маюць рацыю тэа, хто кажа: пры пераставарэнні паэзіі перакладчык з аўтарам — сапернікі? Гэтыя пытанні раз-пораз усплываюць у галаве, калі дзе-нідзе сутыкаешся з яўным змяшэннем стыляў: высокі пафас тугі па малой радзіме разбіваецца аб слова, якое можа сказаць настаўнік непадрыхтаванаму вучню:

*Сюда, к родному дому,
Где пенится сирень,
К Забродею дорогом
Мне приезжать не лень.*

Тое ж самае мы бачым і ў філасофскіх разважаннях пра хуткаплынасць і незваротнасць жыцця:

*Кукушка нам век напроорочит,
Мы вечно спешим, а куда?
И ляссы бессмысленно точат
Злой бес, отнимая года.*

Што да формы, то адна з тых, да якіх часцей звяртаецца аўтар, — трыялет: праз сваю кароткасць яна вымагае лаканічнасці, яснасці, яркасці. Вось дзе мог бы атрымацца маляўнічы вобраз:

*Подсолнухов прямые гряды
Струтятся свежей красотой.
Стекает утро с них росой,
Глуша кузнечиков руглады.*

Неверагодна ўдалая метафара пра расу, але ж далейшы ход пакідае ў разгубленасці: каб заглушыць цыркванне насякомых, патрэбна неслабая залева! І зноў-такі задумваешся: цікава, а як было ў арыгінале?

Патрыятызм, уласцівы лірычнаму герою, найлепш атрымліваецца выказаць тады, калі высокі напал пачуцця зліваецца з прыватным, асабістым, без апеявання да такіх паніццяў, як доўг, абавязак, радзіма, вернасць:

*На узкой улочке Варшавы
Сирень струилась до небес.
Среди былых веков и славы
Вдруг я услышал Полонез...*

І нават калі б аўтар не згадаў у наступнай страфе Агінскага, разумееш адразу, што размова пра яго, бо менавіта гэты твор стаў сімвалам Беларусі, як тыя журавы, вясількі, жыгнёвае поле. Бясспрэчна, зборнік М. Пазнякава варта шырокай увагі чытача, бо натхняе на роздум і абуджае імкненне глыбей зразумець прастыя спрадвечныя ісціны.

Аліса БРАТКА

«Праменьчык роднага слова»

Ці часта мы задумваемся, якім скарбам валодаем? Згодна з данымі ЮНЕСКА, беларуская мова займае другое месца сярод моў свету па мілагучнасці і прыгажосці пасля італьянскай. Няма такой з'явы ці пачуцця, якіх нельга было б выявіць па-беларуску. Да Дня роднай мовы — прызнанні ў любові да яе айчынных аўтараў.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ
Мінск

Праменьчык слова

Ці ўзімку завая, ці летняя спёка,
Ці веснія краскі, ці восеньскі дождж, —
Праменьчык роднага слова здалёку
Пранізвае сэрца, гукае: «Не збоч!»

Не збоч са сцяжынкі, якая між соснаў
Уецца сярод гушчароў і дуброў,
Абдорвае шчодра крынічнымі, роснымі
Брыльянтамі гукаў, каралямі слоў,

Цалуе лагодна мелодыйяй сказаў,
Якія ахутваюць мрой і сны,
І моц рассявае для велічы фразы,
Як трэба, зрыміць, бы Сафійкі званы,

Ад казак спрадвечных, што збялі прадкі,
Бярэ дабрыню, справядлівасць і мір,
Разгортвае далеч палескай паводкаю,
Паказвае шлях, каб не трапіць у вір.

Праменьчык роднага слова, бы светач,
Люляе надзеі штодзень і штоноч,
Высвечвае праўду праз бляск агняцвету,
Пранізвае сэрца, гукае: «Не збоч!»

Аляксей ЯКІМОВІЧ
Слонім

Сёння свята...

Сёння свята ў мяне:
Дзень мовы адзначаю,
Словы прадзедаў маіх
У гасці запрашаю.

Прыбгайце, калі ласка,
«Пералесак» і «чародка»,
І «павер'е», і «паверх»,
«Пагалоска» і «паводка»,

«Падвячорак» і «падвода»,
«Абаранак» і «падзея»,
«Бліскавіца» і «абноўка»,
І «былінка», і «надзея».

Разам з вамі паспяваем
Пра каханне, пра масток
І пра тое, як вадзіца
Без канца мчыць у ярко.

Прыляцелі мае гасці.
Пасадзіў я іх за стол.
Тут былі «гусяр», «чарот»,
«Чаравікі», «лекі», «дол».

І «цясяр», і «чарада»,
І «суполка», і «балота»,
«Фарба» і «падмурак»,
«Лівень» і «турбота».

Шмат прыгожых,
Дзіўных слоў —
Незвычайных, залацістых
Беларускіх каласкоў.

За сталом пагаманілі,
Пра былое нагадалі.
Ну а потым, як звычайна,
На ўсе грудзі заспявалі:

— А ў полі вярба,
Пад вярбой вада.
Там хадзіла, там гуляла
Дзеўка малада.

Дзеўка ад вады,
Хлопец да вады:
— Пастой, пастой,
дзяўчыначка,
Дай каню вады!

— Рада б пастаяць,
Каню вады даць.
Мае босенькія ножкі —
Сцюдзёна стаяць.

— Я зніму парчу,
Ножкі ўкручу,
А назад як я вярнуся,
Боцікі куплю.

Сёння свята ў мяне,
Сёння я спяваю.
Каб не кіснуць ад нуды,
Настрой паднімаю.

Наталля ЦВІРКО
Гродзенская вобл.

Янку Купалу

Прытулюся душою
Я да слова Купалы,
Як да той калыханкі,
Што матуля стявала.

Як да шуму калосся
На жытнёвым палетку.
Ды пайду адишкаю
Сваю папараць-кветку.

Фота Кастуся Дробава.

Заспявае каліна,
Недзе гуслі зайграюць.
Гэта словы Купалы
Сэрцы зноў акрыляюць.

Хай лунае над светам
Яго песня бясконца.
Свеціць слова Купалы
У жыцці, нібы сонца.

Васіль КАЗАЧОК
Брэсцкая вобл.

Вечны скарб дарагі — наша мова.
Яркі светач у цемры начы
І дузіўнага шчасця ключы —
Вечны скарб дарагі — наша мова.
Будзем руціца матчына слова
Для нашчадкаў жывым зберагчы:
Вечны скарб дарагі — наша мова,
Яркі светач у цемры начы.

Наталля КАНДРАШУК
Брэсцкая вобл.

Спадчына Багдановіча

Калі ў начное неба я гляджу,
Успамінаю зорачку Венеру,
І ў цішыні аб чымсьці зноў маўчу,
А думкамі агортаю паперу.

Пад перастук мінорнага дажджу
Я ў мову Багдановіча паверу
І пра яго нашчадкам раскажу,
Каб не ўзнялі над моваю сякеры.

Няхай жа ззяе зорачка Максіма,
І беларусы не праходзяць міма
Той спадчыны, што ў кнігах ажывае.

Калі ты лічыш Беларусь радзімай,
Не стань для беларускасці магілай,
Бо наша мова родная — жывая.

Валянціна МУРЗІЧ
Мінская вобл.

Беларуская мова,
Як глыточак вады,
Беларускае слова,
Ты заўсёды жыві.
Сярод многіх народаў
Знакамітаю будзь,
Дыхай лёгка, свабодна,
Каб не смелі абуць
Цябе ў модныя строі,
У лапцех лепш хадзіць,
Не саромецца мовы
І свабоднымі быць.

Лагоднай гаючай жывіцай
Гамоніі у шмат галасоў.
Ты поўніш сабою, што рэхам,
Крыніцаю зносіш людскіх.
І дорыш узнёслацю, смехам —
Яскравых пачуццяў зямных.
Твой густ адмысловай вымовы
Я скрозь жыццё пранясу.
Табе, беларуская мова,
Удзячную оду пяю!

Людміла КЕБІЧ
Гродна

Будзе песня

Ці зіма, ці прадвесне,
Ці то летняя спёка —
Будзе новая песня
Пра мой Край сінявокі.

Льецца музыкай слова,
чысцінёю крынічай —
Майго лёсу асновай
Прыцягальна-магічнай.

Чую голас Радзімы
У кожнай роснай націнцы,
Гэткі спеўны, радзінны,
Бы вякоў таямніцы.

Разумець пачынаю,
Мне аб чым яны баюць,
І штодзень сачыняю
Песню роднаму Краю.

Зінаіда ДУДЗЮК
Брэст

Добрыя вершы, бы камертон,
Поўняць прасіяг асаблівым гучаннем —
Гэта прыўкраснага вечны закон,
Гэта закон адкрыцця і пазнання.

Шмат таямніц прыхавала душа,
Шмат неспасціжнага месціца ў сэрцы —
Словы, што гэтак узнёсла гучаць,
Каб на высокай ноце замерці.

Добрыя вершы, бы камертон.
Сэнсы стаіліся паміж радкамі.
Загадзя ўведаць не можа ніхто,
Што ўчыніць яны здатныя з намі...

Аляксандр СЕМЯНОВІЧ
Мінск

Разважанні пра мову

Вушы лаічыць мне мова французская,
Сам калісьці складаў на ёй вершы я...
Ды мне ўсяж найляпшэй — беларуская,
Мілагучнейшая, найчысцейшая.

Як цудоўна гучыць італьянская...
Заспяваць бы мне: «Чао, аморэ!»
А ці стала яна б мне блізкаю?
Свайёй, роднай у шчасці і горы?

І да польскай імнэт я маю,
Як младазюткі юнак пад раніцу,
Яна думкі мае сарвае,
З ёй пачуцці заўжды акрыляюцца.

Толькі большы за ўсё сэрца натхняе
Мова матчына, што — спрадвеку!
Хай яна да вышын'ы узлятае,
Асвятляе аблогі сусвету.

Я кажу табе зноў і зноў,
Шэпча сэрца з душою міжволі:
«Ты найлепшая з усіх моў,
Я не здраджу табе аніколі!»

Беларуская мова,
Як глыточак вады,
Беларускае слова,
У Беларусі жыві.

Галіна РАГАВАЯ
Гомельская вобл.

Слова

Дзецям свой заповіт,
Просьбу, загад, замову,
Перш чым пуціць у свет,
Мы давяраем слову.
Слова святлом гарыць.
Цемрай гняць астрожнай.
Можна ім цуд стварыць,
Знішчыць таксама можна.
Болю кароткі стогн
Словам гучыць таксама.
З вуснаў сцякае ён
Словам найлепшым «мама».
І, як вады глыток,
Што надае нам сілы,
Нашых надзей выток
Словы «Гасподзь, памілуй!»

Галіна ЛАЗІЦКАЯ
Пінск

Ода мове

Няма прыгажэйшага слова,
Як шчыра-ласкава «люблю».
Табе, беларуская мова,
Я оду аддана пяю.
А спадчына наша — крывічы,
Трывала ты націск вякоў!

На востраве

Пятро КОШАЛЬ

Кожны чалавек лічыць сваё жыццё неардынарным, значным. А пачні разбірацца — звычайнае, цымянае, нікому не цікавае. І падзей хіба што было — у новую кватэру пераехаў або апендыкс выразали.

Ніколі не лічыў сваё жыццё незвычайным, хоць сябры, слухаючы мае расповеды, раілі: пішы ўспаміны. А калі жонка, з якой мы разам 48 гадоў, стала гаварыць тое ж самае, падумаў: а чаму б і не?

Першыя ўспаміны — доўгае памяшканне тыпу пакгаўза і на сцяне партрэт. Нейкая жанчына пытаецца ў мяне: «А хто на партрэце?»

Я адказаў: «Сталін».

— Які разумны хлопчык!

Знайшоў гэтае месца праз 40 гадоў. Станцыя Навадворцы пад Слуцкам, дзе мой бацька быў дзяжурным па чыгуначнай станцыі. Цяпер гэта ўжо ў межах Слуцка. Хрысцілі мяне ў слуцкай царкве, яна жывая да гэтага часу. Помнік архітэктурі.

Да вайны бацькі жылі ў сяле Амінавічы Пагарэльскай воласці Ігуменскага павета. Дзед па бацьку пасля рэвалюцыі быў валасным старшынёй. Дзядзька па бацьку арганізоўваў першы калгас.

Сёстры маёй маці Веры — Зося і Анега. Не ведаю, чаму такія польскія імёны. Я ад маці слова польскага не чуў, толькі ў старасці яна пачала раптам маладзца па-польску.

Распавядала, як у дзяцінстве размаўляла з пані, і тая дала ёй цукерак. Толькі пасля я зразумеў, што гэта была Магдалена Радзівіл.

Маці прыгадвала мястэчкі Лочын, Завішын. Іх даўно ўжо няма.

Бацька тры гады быў у партызанскім атрадзе. Аднойчы партызаны пашчыпалі нямецкі гарнізон, нарабілі шлоху. Назаўтра прыехалі карнікі, сганалі вёску. Кожнага пятага расстралялі. Адной з пятых была мая бабка па маці. Побач стаялі маці з сынам, гэта мой старэйшы брат, яму ў той час было 5 гадоў, пасля стаў фізікам у Новасібірску. Я яшчэ не нарадзіўся.

У Навадворцах, як я зразумеў з аповедых маці, жылі ядрэнна. Свой гародзік. Яна пякла хлябы, выносіла іх да цягнікоў. Разбіралі ўраз. Узамен, калі не было грошай, прапановалі ўсякія дробныя рэчы з Нямеччыны. Парашутны шоўк, кашулі з якога я доўга насіў. Крышталёвыя цукарніца захавалася ў мяне да гэтага часу.

Але аднойчы навадворскі стрэланнік перасунуў стрэлку не туды, і таварны цягнік сыхоў з рээк. Пацярпелых не было, але выпадак абуральны. Стрэланнік упаў на зямлю і пачаў крычаць, што ў яго заварот кішак. Аварыі на чыгуны здараліся даволі часта, і кожны чыгуначнік памятаў словы наркама Лазара Кагановіча: «У кожнага здарэння ёсць імя і прозвішча». Гэта значыць, бацьку рэальна пагражала гадоў 25. Ён кінуўся ў Магілёў, дзе яго аднавіаковец генерал-маёр Каралёў ужо быў кіраўніком воласці. Ён і параў завербавацца на Сахалін ці ў Краснадарскі край на аднаўленне чыгуны. Бацькі парайліся і вырашылі ехаць у Краснадарскі край, але нехта ім сказаў, што там печкі топяць кізкам. Яны вырашылі, што гэта зусім мясціны дзікія, і абралі Сахалін. Нават не ведаючы, дзе гэта.

Вось так паварот чыгуначнай стрэлкі змяніў мае жыццё і пусціў яго зігзагамі.

Антон Паўлавіч Чэхаў нездарма паехаў праз усю Расійскую імперыю сюды. Думаю, ён хацеў убачыць крайнюю ступень падзення чалавека. Гвалтаўнікі, рабаўнікі, забойцы, якія жывуць у адноснай волі. Як яны сябе паводзяць? Іх намеры?

Ёсць такое паняцце — чэхаўская загадка. Часам пра пісьменніка ўсё быццам бы зразумела. Напрыклад, пра Чэхава. Жыццё, сям'я з яе праблемамі, нават паездка на Сахалін мне зразумела. Але вось чытаеш «Тры сястры» ці «Вішнёвы сад» і не разумееш, чаму ўнікае шчылівае пачуццё несправядлівасці наогул жыцця, чаму ты суперажываеш гэтым людзям — яны табе чужыя, ды іх і не было.

Надаўна перачытваў яго «Стэп». Там на заезным двары ёсць два местачковыя браты-яўрэі. І мы зараз можам зразумець, як складзецца іх жыццё ў далейшым — настолькі выразна дадзены характары: адзін — правобраз местачковага яўрэя, які пайшоў у рускую рэвалюцыю, другі — будучы персанаж сусветнага яўрэйскага капітала.

Вядома, з часоў Чэхава Сахалін змяніўся. Але ўсё ж... Хто добраахвотна папрэцца жыць на край свету? Вось там і прайшло маё дзяцінства.

Ехалі мы доўга, праз увесь СССР, у цяплушцы, якая прычэплялася да выпадковых эшалонаў. З намі яшчэ адна беларуская сям'я. Памятаю, як іх хлопчык зваліўся з верхняй лаўкі ў таз з грачанай кашай, якую мы варылі на дзень.

На востраў пмылі з Саўгавані на ваенным крэйсеры. Вось гэта памятаю. Злёжку гайдала, я бегаў па палубе, маці — за мной, баялася што за борт выпадзе.

Пасяліліся ў пасёлку Смірных на рацэ Паранай. Бацькі і старэйшы брат выкапалі зямлянку, паставілі тапчаны, запалі газавую лямпу... Не памятаю ўжо, колькі мы жылі ў зямлянцы. Потым на вярбованыя пад'ёмныя грошы паставілі дом.

Калі сталі араць зямлю пад агарод, вонкі вылезлі японскія палашы, біноклі, нават косткі. Баі, відаць, там ішлі. Сазілі мы толькі бульбу і агуркі: больш нічога не расло.

Вакол тайга, сопкі. Снег як паваліць — даху не відаць. У горадзе да трэцяга паверха заносіла.

А наогул ежа была такая: бульбачка, малако (завялі карову), шмат рыбы. Чырвоная кетава ікра была звычайнай ежай. З навакольных вайсковых часцей перападалі тушонка, шакалад.

Рака, лагер з экамі, дзве воінскія часткі, Дом афіцэраў, сярэдняя школа, сярод жыхароў шмат карэйцаў.

З цацак у мяне была адна: цэлулоідны асёл, на капыце ў яго быў нумар-артыкул. Да гэтага часу памятаю — 34.

Брат старэйшы за мяне на 10 гадоў. Скончыўшы школу, з'ехаў і наступіў у Томскі ўніверсітэт. Казаў бацькам пра мяне: «Як ён у школу пойдзе? Размаўляе на нейкай жудаснай мове! З яго дзеці смяцца будуць!»

Размаўляў я, відаць, як і мае бацькі, на трасянцы. Тым не менш самастойна навучыўся чытаць. У хаце была адна кніга: даведнік чыгуначніка. Па ёй і вучыўся. У першым класе вучылі чытаць па склада, а я ніяк не здолею, чытаю адрозу. Настаўніца злавалася: «Чытай па складах».

Ну а трасянка? То і зараз у Беларусі на ёй гавораць, нароўні з беларускай і рускай мовамі, і нічога няма дзіўнага. Так ужо гістарычна склалася. Зянон Пазняк у 90-х прызваў яго выкараніць. Дурань.

Чытаў вельмі шмат. Да школы ў бібліятэку не запісвалі, і я ўгаварыў маці прасіць у суседзій кнігі. Яна мне прыносіла, часам самыя нечаканыя. Чарльз Дарвін «Падарожжа на караблі "Бігль"».

Такая таўшчэзная, патрапаная. Пасля «Гангуты» (ледзь адолеў) зразумеў, што кнігі могуць быць сумныя. Потым школьная бібліятэка. Потым, калі пачаў друкавацца, бібліятэка ў Доме афіцэраў — тут ужо баляванне духу. Наогул, гэтаму дому ў ўдзячны вельмі: навучыўся нядрэнна гуляць у бильярд, у настольны тэніс, там была і кіназала. Круцілі кіно, паказвалі самадзейныя спектаклі. Першы спектакль, які ў жыцці ўбачыў, быў пра затрыманне амерыканскага шпіёна. Так, куды там Жанавачу!

Адно з яркіх уражанняў: прыходжу ў бібліятэку мяняць сваю дзіцячую кніжку і бачу бібліятэкарку, якая горка плача. Памёр Сталін. Я ўпершыню ўбачыў, як плача дарослы чалавек. Вельмі ўразаі. Мне шэсць гадоў.

Першая смерць. Мой сябар, сабака Пірат, ляжаў на зямлі і скуголіў, жаласліва гледзячы на мяне. Атруціўся або атруцілі. Чым я мог дапамагчы?

Публіка на Сахаліне ў той час сабралася цудоўная. Маімі першымі жыццёвымі настаўнікамі сталі блатныя, зняволеныя, якія выйшлі з лагера...

Многія перакантоўваліся ў нас, на чавалі. Як ні дзіўна, бацькі ставіліся да гэтага спакойна.

Сябраваў з салдатамі. Іх не вельмі выпускалі, а я вольна па воінскіх касіях гуляў, і яны прасілі мяне купляць ім папіросы і гарэлку; сабраў мне пару радыёпрыёмнікаў. На кухнях там снедаў. З сямі гадоў слухаў «Голас Амерыкі», там яго не глушылі.

Першая здрада. Мне ўжо 15 гадоў. У нашу кампанію прыйшоў хлопец з зоны. Я яму даў кудэйку, нейкія разбітыя чаравікі. Начаваў ён у нас тры ночы. Пасля знік кудысьці. Праз два месяцы я яго сустраў, калі ён ішоў у гарнітуры пад руку з дачкой начальніка АРЗа, і сам начальнік тут жа. Хлопец убачыў мяне і адварнуўся. У такой кампаніі ды з юнаком вітацца.

Народ у мястэчку быў яшчэ той. Але і ў гэтым асяроддзі меліся зусім заняпалыя. Блукаў між дамоў горкі п'яніца Шмыга. Я потым убачыў гэтае імя ў п'есе Астроўскага. Цікава, хто яго так назваў у сахалінскім пасёлку?

У аднакласніцы Тані Савінай прапаў бацька. Лётчык-падпалкоўнік. Вылецеў і не вярнуўся. Згінуў недзе ў Ціхім акіяне. Пакуль працягвалася праверка, прайшоў год. А можа, ён ўжо ў Амерыцы ці ў Японіі? Потым ім траім, маці і двамі дзецям, далі аднапакаёвую кватэрку ў падмаскоўным Пушкіне. Няшчодрая была у нас Радзіма.

Я ўжо друкаваў вершы і апавяданні ў раённай і абласной газетах і быў мясцовай знакамітасцю, таму мяне дапусцілі

ў нетры бібліятэкі Дома афіцэраў. Я ніколі не чысцілі, і трапляліся такія кнігі, якіх у маскоўскіх бібліятэках даўно не было. Старыя часопісы. «Знамя», дзе ўпершыню прачытаў «Вершы з рамана» Барыса Пастарнака. Працэсы над ворагамі народа ў 1937-м. А калі прачытаў Александра Астроўскага, захапіўся драматургіяй. У бібліятэцы быў увесь набор альманаха «Савецкая драматургія» — я яго прашарсціў цалкам, спрабаваў зразумець пабудову п'ес. Напісаў дзве з французскага рындарскага жыцця.

Чаму той ці іншы чалавек пачынае пісаць? Вершы, прозу... Ён можа нарадзіцца ў сям'і прафесара ці запойнага слесара. Ён можа скончыць прэстыжную ВНУ або 7 класаў — усё роўна. Ён можа быць суровым аскетам або вясёлым гулякам. Я ведаю некалькіх паэтаў — запойных алкаголікаў. Чаму яны пішучы вершы? Гэта таёмніца.

Пісаць я стаў рана. Дзесці ў 6 класе адначасова з вершамі пачаў пад уплывам талстоўскай «Аэліты» два фантастычныя раманы. Задалі пісаць у класе сачыненне. Напісаў у верхах. Ужо не памятаю тэмы. Настаўнікі вельмі здзівіліся. Стаў пасылаць у раённую і абласную газеты вершыкі, пасля і апавяданні. Не адрозу, але пачалі друкаваць. Нават не падазраваў, што прыходзілі ганарары. Іх акуратна атрымліваў мой бацька, нічога мне не кажучы. Маўляў, навошта дзіцяці грошы? Але ў дзень нараджэння мне выдавалі рубель, на які я купляў або кнігу, або слоік вішнёвага ўзвару. Бацьку я разумею: часам ганарар за падборку ў абласной газеце быў роўны трэці яго месячнага заробку.

Тэлевізараў у пасёлку не было, бо не было тэлетрансляцыі. Першым горадам з 5-павярховымі дамамі, убачаным мной, быў райцэнтр Паранайск на беразе Ахоцкага мора.

Не памятаю, калі ў школах увялі форму: мышынага колеру суконная гімнасцёрка з рэменем і спражкай, такія ж штаны, фуражка з эмблемай, не прыгадаю, з якой. Чырвоны гальштук.

У школу прыехалі тры маладыя настаўніцы з Уладзімірскага педінстытута. Адна прыгажуня, другая сімпатычная, трэцяя не вельмі. Прыгажуня мне вельмі спадабалася, мы нават пасябравалі. Нічога такога. Проста гулялі. Ёй падабалася расказаць мне пра Расію, пра родны горад Уладзімір.

Праз гады я выступаў на творчай вечарыне ў Чарнігаве. І да мяне падыйшла жанчына, якую я не пазнаў. Гэта аказалася трэцяя настаўніца. Распавяла пра сваю сяброўку. Альбіна выйшла замуж за дырэктара школы, які быў старэйшы за яе на 20 гадоў. Той страціў галаву, кінуў жонку. І яны з'ехалі на Чукотку. Там у Альбіны нарадзіўся сын, які вучыцца ў Хабараўску. А дырэктар памёр ад інфаркту.

Пасля Альбіне сваю кніжку. Адказаў. Гэта як ліст з дзяцінства, які згубіўся ў дарозе.

Я прыйшоў да высновы аб бессэнсоўнасці дзеяння навучання. Штатны пісар надрукаваў мне даведку, што з'яўляюся вольнанаёмным стаяром, і мяне перавялі ў вярхнюю школу. Вучыліся тры разы на тыдзень. Побач са мной за партамі сядзелі афіцэры з лагернай аховы. У вайну яны атрымалі званні, але поўнай адукацыі ў многіх не было, і, відаць, іх абавязалі яе атрымаць. Або, прадбачыў будучае скарачэнне, вырашылі хаця б атрымаць атэстат.

Потым я паступіў у абласны Паўднёва-Сахалінскі педінстытут, іншых ВНУ там не было. Бацькі з'ехалі ў Беларусь, пакінуўшы мяне аднаго. А мне 17 гадоў. Пасля шмат чаго было. Народ на Сахаліне своеасаблівы. Да гэтага часу шнард ад нажа на вялікім пальцы.

Носьбіты і ахоўнікі слова

Паездка на з'езд Саюза пісьменнікаў Расіі была для мяне гэткай жа хвалюючай, як і падрыхтоўка да нядаўняга з'езда Саюза пісьменнікаў Беларусі. Дзейнасць пісьменніцкай арганізацыі за пяць справазданых гадоў патрабуе глыбокага асэнсавання, удумлівага падыходу да далейшага руху наперад. Як вядома, гэты час быў напоўнены рознымі, нярэдка супярэчлівымі, грамадска-палітычнымі падзеямі, убаку ад якіх не можа застацца творца. Яго роля — быць на вастрыі часу.

Многае нас звязвае з расійскімі калегамі і ў будзённых пісьменніцкіх клопатах, і ў выяўленні сваёй грамадзянскай пазіцыі. Безумоўна, хацелася пабыць у гушчынні творчага асяродку гэтай краіны, сярод пісьменнікаў, якія прадстаўляюць шматлікую літаратурную Расію. Тым больш што ў запрашэнні, накіраваным старшынёй Саюза пісьменнікаў Расіі Мікалаем Ивановым, была просьба «выступіць з прывітальным словам ад брацтва Беларусі».

Атмасфера ў Цэнтральным доме літаратараў у Маскве ў нечым блізкая да нашага Дома літаратара ў Мінску. Яно і нядрэўна: будынкі маюць адно і тое ж прызначэнне, захоўваюць энергетыку пакаленняў, апантаных творчасцю. Прыемна ўразае галерэя партрэтаў сучасных пісьменнікаў Расіі, і ўсплыла паралель: партрэты беларускіх літаратараў, створаныя мастаком, заслужаным дзеячам культуры Беларусі Віктарам Барабанцавым. Трэба ж так, каб адначасна адбываліся аднолькавыя мастацкія працэсы ў нашых творчых саюзках!

Уручэнне Анатолю Аўруціну ганаровага знака «За заслугі ў літаратуры».

У вялікай зале — цішыня (гэта нас — мяне, паэта Анатоля Аўруціна і яго жонку Зою — як ганаровых гасцей, запрасілі за кулісы з'езда). Вось-вось дзверы расчыняцца, і шматгалосая публіка пачне займаць свае месцы ў зале. А пакуль мы вядзем з калегамі сяброўскія размовы, як прыязныя людзі, аб'яднаныя агульнымі прафесійнымі і жыццёвымі інтарэсамі. Радуемся, калі да нас далучаецца Станіслаў Юр'евіч Куняеў,

метр расійскай літаратуры. Праз некалькі хвілін з трыбуны з'езда прагучыць яго сімвалічнае сцвярджэнне: «Расія заўсёды была краінай слова. Пісьменнікі з'яўляюцца носьбітамі і ахоўнікамі слова, а значыць — Расіі».

З'езд пачынаецца са статыстыкі, якую старшыня Саюза пісьменнікаў Расіі Мікалай Іваноў лічыць вельмі паказальнай. У чым я, прадстаўляючы СПБ, яго падтрымліваю. За апошні час у Саюз пісьменнікаў Расіі ўступае ўсё больш жанчын, як, у прыватнасці, і ў Беларусі таксама. Пабыла моладзі. Пра гэта сведчыць створаны Савет маладых літаратараў, але ў яго рабоце патрэбна большая сістэмнасць і падтрымка рэгіянальных аддзяленняў, заўважае Мікалай Іваноў. Амаладжэнне — праблема і нашага саюза.

Не лепшыя часы перажывае літаратурная крытыка — у гэтым мы падобныя.

Як, у прыватнасці, скардзімся і на заняпад у драматургіі. Па словах старшыні Нацыянальнай расійскай асацыяцыі драматургаў Юрыя Палякова, быў праведзены конкурс, найлепшыя п'есы выдадзены ў альманаху. Аднак ні адзін тэатр не паставіў п'есу, нягледзячы на прапановы драматургаў сваіх работ абласным, правінцыйным тэатрам пры ўмове нават выдаткаваных для таго сродкаў.

Затое на ўздыме — дзіцячая літаратура. Варта згадаць пра памятна для Саюза пісьменнікаў Беларусі пленум, дзе разглядалася значнасць дзіцячай кнігі, чытання. А вось у Саюзе пісьменнікаў Расіі нядаўна створаны Савет па дзіцячай кнізе.

Пра прозу хочацца сказаць радкіма выдатнага рускага пісьменніка і інтэлектуала, старшыні Ізборскага клуба Аляксандра Праханава. Аляксандр Андрэевіч з трыбуны з'езда сказаў словы, бадай, праграмныя для нашай агульнай літаратурнай супольнасці. Ён адзначыў ролю журналістаў, якія фіксуюць рэальнасць, аднак асэнсавача яе, даць «духапад'ёмныя вобразы» прызваны пісьменнікі.

Сярод літаратурных жанраў у сучаснай беларускай літаратуры вылучаецца публіцыстыка. Яе руху далі штуршок многія складаныя працэсы ў беларускім грамадстве. Знайшлі водгук у мастацкай публіцыстыцы ў пераважнай большасці тэмы, звязаныя з захаваннем гістарычнай памяці, патрыятызму, мужнасці і геарызму ў сучасных умовах. У Расіі ў гэтым напрамку актывізаваліся паэты. Прырытэтам стала грамадзянская, патрыятычная лірыка. Галоўны рэдактар выдавецтва «Вече» Сяргей Дзмітрыеў нагадаў пра сумесны з Саюзам пісьменнікаў Расіі зборнік паэзіі пра вайну, які знаходзіць водгукі ў байцоў на перадавой.

З прывітальным словам да ўдзельнікаў з'езда выступіў старшыня Саюза кнігавыдаўцоў Расіі Сяргей Сцяпанашын. Ён гаварыў пра важнасць узаемадзеяння выдаўцоў і пісьменнікаў, пра патрыятызм членаў расійскай пісьменніцкай арганізацыі і асабіста самога старшыні СПР Мікалая Іванова. Асобныя выдаўцы і рэдактары атрымалі ад СКР памятныя медалі.

Фотма з сайту litrusia.ru

Падчас работы з'езда.

Заўважным стала і выступленне сакратара Савета пры Прэзідэнце па правах чалавека — вядомага журналіста і грамадскага дзеяча Валерыя Фадзеева. На яго думку, літаратурныя часопісы павінны захавацца як творчыя цэнтры, бо там не толькі выдзецца работа з тэкстам, але і выхоўваюцца і з'яўляюцца новыя пісьменнікі.

З трыбуны вялікага пісьменніцкага форуму Расіі гучала шмат эмацыянальных выступленняў: Максіма Замшова, кіраўніка Маскоўскай гарадской арганізацыі, Мамеда Халілава з Яраслаўля, Уладзіміра Сарокіна з Крыма, Аламахада Яльсеева з Чачні, Ерамея Айліна з Ханты-Мансійска.

«У краіны многа праблем, — сказаў у сваім дакладзе Мікалай Іваноў. — У пісьменнікаў Расіі столькі ж, таму што мы не аддзяляем сябе ад Айчыны. Пісьменнікі Расіі — не перакаці поле. Мы — дыханне і голас свайго народа. Мы самі — Расія».

І яшчэ Мікалай Фёдаравіч падкрэсліў: «Мы хочам, каб грамадства ведала: Саюз пісьменнікаў Расіі — не ў палітыцы. Але наша задача — фарміраваць парадак дня, на аснове якога палітыкі будуць прымаць (або не прымаць) рашэнні».

Адным з пытанняў з'езда з'яўляецца ўнясенне змяненняў у Статут СПР. Прыемна, што беларускі вопыт прыйшоўся тут да месца. Акрамя членаў Праўлення СПР былі, як і ў нас, абраны кандыдаты ў члены СПР.

Увесь час мяне не пакідала думка, як, выступаючы на з'ездзе, даказаць наша братэрства. І нічога іншага я не прудумала, як згадаць сваё дзіцтва, якое прайшло ў невялікім беларускім гарадку Дзяржынску на вуліцы Тургенева, вучылася ў школе — на вуліцы Талстога. Мае сябры жылі на вуліцах Пушкіна, Лермантава, Астроўскага, Маякоўскага... Прайшлі гады, змяніліся пакаленні. Па тых жа самых адрасах жыць, вучацца, працуюць мае землякі. Яны чытаюць творы расійскіх аўтараў і ўбіраюць у сябе вялікую рускую культуру. Зала апладзіравала ў знак таго, што нішто не зламае наша адзінства.

Алена СТЭЛЬМАХ,
першы намеснік старшыні СПБ

Пра Навагрудчыну і не толькі

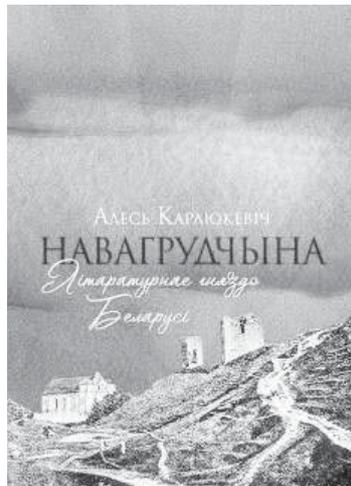
У Саюзе пісьменнікаў Беларусі працуе секцыя краязнаўства, якую ўзначальвае старшыня творчага аб'яднання Аляксандр Карлюкевіч. У бюро секцыі ўваходзяць Аляксандр Валковіч, Таццяна Канапацкая, Анатоль Бензарук з Берасцейшчыны, а таксама калегі з іншых рэгіянальных арганізацый СПБ Зіновій Прыгодзіч, Ігар Пракаповіч, Мікалай Барысенка і іншыя.

Значнае месца ў развіцці пісьменніцкай краязнаўчай працы займае літаратурнае краязнаўства. Вось і зусім нядаўна быў арганізаваны конкурс сярод школьнікаў краіны на найлепшую работу, прысвечаную пісьменнікам той старонкі, дзе жывуць і вучацца падлеткі. Арганізатары конкурсу — Саюз пісьменнікаў Беларусі і часопіс «Роднае слова».

Літаратурнае краязнаўства — прастора, што дапамагае адкрываць новае і блізкае ў дачыненні да той ці іншай мясцовасці, паказвае, адкуль, з якога гістарычнага і географічнага ландшафту прыходзіць да пісьменнікаў натхненне. Часам іншую старонку называюць

літаратурным гняздом, бо ў межах пэўнай тэрыторыі нарадзілася надзвычай шмат паэтаў і празаікаў. Як, напрыклад, на Уздзеншчыне: Пятро Пльбка, Кандрат Крапіва, Аляксандр Пальчэўскі, Антон Бялевіч, Аляксандр Махнач, Лідзія Арабей... Ды і цяпер тут жывуць і працуюць прафесійныя літаратары — члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Віктар Сабалеўскі, Дзмітрый Вінаградаў, Галіна Нічыпаровіч.

А вось новая літаратурна-краязнаўчая кніга Алясы Карлюкевіча расказвае пра такое гняздо на Гародзеншчыне — выданне так і называецца: «Навагрудчына. Літаратурнае гняздо Беларусі». У багата ілюстраванай кнізе чытача чакаюць сустрэчы з аповедамі пра творчасць, мастацкія здабыткі, пра жыццё славетных асоб у гісторыі беларускай і сусветнай літаратуры: народных паэтаў Беларусі Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Танка, народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля, Уладзіміра Калеснікі, Ніны Тарас, Вячаслава Адамчыка, Фёдара Янкоўскага, Анатоля Клышкі, Вячаслава Чамярыцкага... Даследчык не абмінае ўвагай і судакрананне з Навагрудчынай класіка сусветнай паэзіі Адама

Міцкевіча, творцаў XIX — пачатку XX стагоддзяў Вінцэся Каратынскага, Яна Чачота, Ядвігіна Ш.

У полі зроку аўтара «Навагрудчыны...» — руплівасць такіх літаратурных,

гістарычных краязнаўцаў, як Леанід Пракопчык, Мікалай Гайба, Мікалай Нікалаеў, Святлана Кошур. З кнігі можна смела прыходзіць на ўрокі роднай літаратуры і гісторыі і выкарыстоўваць яе старонкі як дадатковы матэрыял для вывучэння гісторыі роднага краю.

Дарэчы, яшчэ раней Аляксандр Карлюкевіч выдаў іншыя кнігі, дзе знайшлося месца распевадзям пра майстроў прыгожага пісьменства: «Старонкі радзімазнаўства», «Ігуменскі павет», «Пухавіччына. Літаратурнае гняздо Беларусі», «Пуццянскі зорак». Старонкі гэтых выданняў — добры падказчык у віртуальным падарожжы па нашай роднай Беларусі. Набыць кнігу «Навагрудчына. Літаратурнае гняздо Беларусі» можна ў кнігарні «Акадэмікніга» ў Мінску па адрасе: праспект Незалежнасці, 72, а таксама — у кнігарнях ААТ «Белкніга» па ўсёй краіне.

У планах работы секцыі краязнаўства — спрыянне нараджэнню новых кніг пра літаратурныя мясціны нашай краіны. У прыватнасці, калектыву аўтараў працуе над грунтоўным летапісам «Дзяржыншчына. Літаратурнае гняздо Беларусі».

Сяргей ШЫЧКО

«Праглядзіце гэты томік...»

«Вянок «Вяноў» — такую назву атрымаў экспазіцыйны праект, прысвечаны 110-годдзю адзінага прыжыццёвага зборніка вершаў Максіма Багдановіча. Выстаўка са студзеня дзейнічае ў мінскім музеі паэты і будзе працаваць цэлы год. Галоўны яе «сакрэт» — штомесяц новыя экспанаты — арыгінальныя кнігі «Вянок» (1913) і матэрыялы, прысвечаныя іх уладальнікам.

У 1913 годзе ў Вільні ўбачыла свет кніга маладога беларускага генія «Вянок», але, як і сто гадоў таму, яна сёння прыцягвае ўвагу чытачоў і даследчыкаў, мастакоў і кампазітараў. Супрацоўнікі музея Максіма Багдановіча беражліва захоўваюць кнігі з аўтаграфам паэта, прэзентуюць «Вянок» падчас імпрэз і выставак, збіраюць інфармацыю пра арыгінальныя зборнікі.

Выстаўка прысвечана зборніку вершаў М. Багдановіча «Вянок», які аўтар падараваў роднай цётцы Марыі Ягораўне Галаван (Багдановіч). Каштоўнасць кнігі ў тым, што на ёй маецца аўтаграф Максіма Багдановіча: «Тете Маше от любящего ее автора. 22.03.1914 г. М. Богданович». Маленькі, сціплы дароўны надпіс можа пра многае нам расповесці, напрыклад, пра вельмі цёплыя адносіны пляменніка да цёткі, пра тое, што паэт лічыў вельмі важным падараваць свой зборнік вершаў блізім людзям. Дата ў дароўным надпісе — 22.03.1914 г. — падказвае, што хутчэй за ўсё менавіта ў гэты дзень беларускі паэт, які жыў у Яраслаўлі, атрымаў пасылку з кнігамі з Вільні і спышаўся падзяліцца радасцю. Гэтая дата прысутнічае і на іншых асобніках «Вянка». Пра іх распавядзём пазней.

Кніга паступіла ў фонды Літаратурнага музея Максіма Багдановіча 20 красавіка 1984 года. Пераддана ў музей Нінай Ватацы, галоўным бібліяграфам Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна (цяпер — Нацыянальная бібліятэка Беларусі). Ніна Барысаўна — даследчык жыцця і творчасці М. Багдановіча, збіральнік яго асабістай і творчай спадчыны. Яна ліставалася, сустракалася з роднымі М. Багдановіча, кнігу атрымала ішчэ да таго, як быў створаны музей, ад Наталлі Глебаўны Кунцэвіч, стрыечнай пляменніцы паэта, захавальніцы сямейнага архіва.

Невыпадкава, што супрацоўнікі музея вырашылі распачаць выставачны праект з кнігі, падараванай паэтам цётцы Марыі Галаван. У лютым адзначаецца дзень нараджэння Марыі Ягораўны. Яе старэйшы брат і бацька паэта Адам Багдановіч піша ў мемуарах: «Очень скоро по возвращении из Минска родилась моя сестра Машутка. Если не ошибаюсь, это было 5 февраля 1872 года в бабиной хате, где много детей родилось. Крестили ее, как и Павлину, во Мхерине. Кумы были самые демократичные: Иван Милькин, т. е. Шинкевич, и Пракседа Петрова, Голованиха. Решено было не лезти в свойство с панами, которые обычно разлетались в разные стороны, а держаться своих, местных оседлых. Такова была мысль матери!». Цікава, што сярод хросных — Галаваніха ці, хутчэй, Пракседа Галаван, верагодна, маці альбо родзічка будучага мужа Марыі Ягораўны.

Адам згадвае, што на яго ляглі клопаты па доглядзе сястры Паўліны, а маленькую Машутку глядзела Магдаліна. Іх маці Анэля Багдановіч памерла, калі Марыі было ўсяго 8 гадоў. Спачатку бацька аддаў малодшую дачку ў сям'ю нейкага чыгуначніка з абавязкам плаціць за пракорм, па ўспамінах, яна была «на хлебах в чужой семье железнодорожных служащих». Адам папрасіў бацьку забраць Машу ад чужых людзей, паабяцаўшы, што пасля заканчэння Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі

збярэ яе і сясцёр. Пэўны час Марыя была разам з бацькам і сястрой Паўлінай у Калузе, потым з бацькам — у Адэсе.

Калі дзякка захварэла маці паэта Марыя Багдановіч восенню 1896 года, Марыя па просьбе Адама Ягоравіча прыехала з Адэсы, каб даглядаць пляменнікаў. Разам з Багдановічамі выехала ў Ніжні Ноўгарад на сталае жыхарства, замяніла матулю Максіму і братам. Як сведчанне гэтага на выстаўцы экспануецца фотаздымак цёткі з пляменнікамі.

Пазней Марыя Багдановіч выйшла замуж за Трыфана Пятровіча Галавана, які быў родам з Халопенічаў. Нарadzіла пяцёрку дзяцей: Андрэя, Барыса, Марыну, Ганну, Дзмітрыя (памёр маленькім у Ніжнім Ноўгарадзе). Яе стрыечная пляменніца Наталля Глебаўна Кунцэвіч пісала, што ў 1914 годзе сем'і Галаванаў і Гапановічаў сталі жыць у адным доме, які належаў Івану Севасцянявічу Кубаткіну.

Пасля гаспадар прадаў дом Мяскову, уладальніку рэстарана «Усходні базар», вакол якога было шмат розных летніх дамоў, прыстасаваных для купцоў, што прыязджалі на знакаміты Ніжагародскі кірмаш. Дом быў падзелены на 4 кватэры, спачатку Галаваны і Гапановічы жылі на першым паверсе, пасля Гапановічы пераехалі на другі.

Фотаздымак дома, які перададзены ў фонды музея Аркадзем Бараховічам, мужам стрыечнай пляменніцы М. Багдановіча, таксама можна ўбачыць у экспазіцыі. У гэтым доме Марыя Ягораўна Галаван пражыла да самай смерці 27 кастрычніка 1931 года. У лісце да Кацярыны Пешкавай ад 17 лістапада 1931 года Адам Ягоравіч пісаў: «Харошій она была человек: ровная, веселая, отзывчивая и много добра сделала людям, чем могла. Достаточно сказать, что, имея четверых детей, при скромных средствах, смогла воспитать и вывести в люди троих чужих. Племянница пишет, что весь околоток, где она прожила 30 лет, оплакивал ее смерть, и часто слышалось: она мне мать родная была» (ліст захоўваецца ў Архіве-музеі А. М. Горкага, г. Масква).

На выстаўцы прадстаўлены яшчэ адзін фотаздымак Марыі Ягораўны Галаван, зроблены ў Ніжнім Ноўгарадзе, у атэль аднаго з самых вядомых ніжагародскіх і наогул расійскіх фатографіаў пачатку XX стагоддзя — Максіма Пятровіча Дзмітрыева. Побач — невялікая памятка пра цётчку Марыю — віншаванне ад пляменнікаў Веры і Пеці Гапановічаў. Можна прачытаць напісанае няясным дзіцячым почыркам: «Поздравляю дорогая тетя Маня. Вера. И я поздравляю тебя милая тетя Маня. Твой преданный слуга Петр Иванович Гапанович. Рука моя писала не знала для кого, но сердце мне сказало для друга моего». Віншаванне паступіла ў фонды музея з архіва сям'і, на жаль, какуль немагчыма сказаць, калі дзеці яго напісалі і з якой нагоды.

Экспазіцыя — пачатак нашага выставачнага праекта «Вянок «Вяноў»», прысвечанага юбілею зборніка вершаў Максіма Багдановіча. Наперадзе вас чакаюць новыя сустрэчы і новыя «Вянкi», у кожнага з якіх свае жыццёвыя дарогі, свой лёс...

Ірына МЫШКАВЕЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік навукова-асветніцкага аддзела Літаратурнага музея Максіма Багдановіча
Фота з фондаў музея

Марыя Багдановіч з пляменнікамі.

Актуальны Міхась Тычына

лэсавырашальнай падзеі, як Вялікая Айчынная вайна. Асобнае месца ў кнізе адведзена даследаванню вобразаў вайны ў творах беларускіх вучоных, сярод якіх вядомыя беларускія літаратуразнаўцы В. Барысенка, В. Івашын, Ю. Пішыркоў, Н. Перкін, Н. Пашкевіч, А. Коршунаў, М. Грынчык, Л. Гаранін, мовазнавец Ф. Янкоўскі, якія ваявалі са зброяй у руках на франтах, удзельнічалі ў падпольным і партызанскім руху. На думку М. Тычыны, жыццёвы, сацыяльны і маральны вопыт, набыты ў часы вайны, дабратворна ўплываў на станаўленне літаратуразнаўства пасляваеннай пары. Ганна Кісліцына адзначыла, што павага да тых, хто ўсталёўваў айчыннае літаратуразнаўства не толькі ведамі, але і сваімі маральна-этычнымі, чалавечымі прынцыпамі, у пэўным плане з'яўляецца запаветам, які пакінуў даследчык нашчадкам.

Менавіта М. Тычыну належыць адзін з базавых у айчынным літаратуразнаўстве тэзіс пра нацыястваральную функцыю беларускай літаратуры, заўважыла Анжэла Мельнікава, доктар філалагічных навук, якая прадставіла ІДУ імя Ф. Скарыны і выступіла з дакладам «Карані і крона: творчая і навуковая спадчына М. Тычыны», дзе адзначыла, што літаратуразнаўчыя працы гэтага вучонага яшчэ доўга будуць заставацца актуальнымі, бо ў іх даследуецца не толькі літаратура, але і нацыянальны характар беларусаў.

Падтрымала яе і Лія Кісялёва, кандыдат філалагічных навук, якая таксама акцэнтавала ўвагу на актуальнасці даследчых прац М. Тычыны: «Варта ўвагі тое, што некаторыя з яго манаграфій перавыдаваліся праз пэўны час пасля першай публікацыі. Камусьці гэты факт можа падацца нязначным. Але ці шмат мы можам згадаць у беларускім літаратуразнаўстве даследаванняў, якія вытрымалі некалькі перавыданняў? Такія працы можна пералічыць па пальцах, і гэты сапраўды класічныя працы, якія дзесяцігоддзямі не страчваюць сваёй актуальнасці і застаюцца запатрабаванымі. Да іх ліку належыць, напрыклад, манаграфія Міхасы Тычыны «Карані і крона» (1991, 2002), дзе былі раскрыты абсалютна новыя вымярэнні ў, здавалася б, уздоўж і ўпоперак на той час ад-

рэфлексанай тэме «Беларуская літаратура і фальклор». Яшчэ адзін, у пэўнай ступені феноменальны, выпадак — праца М. Тычыны «Кузьма Чорны: эвалюцыя мастацкага мыслення». Першае яе выданне пачынала свет у 1973 г. (і гэта, між іншым, была першая манаграфія Міхасы Аляксандравіча), другое, дапоўненае — у 2004 г. За гэтыя тры дзесяцігоддзі свет кардынальна перайначыўся, змяніліся і літаратура, і літаратуразнаўства.

Высокай думкі пра навуковую і творчую дзейнасць юбіляра трымаецца і Мікола Мікуліч, кандыдат філалагічных навук, які адзначыў, што працы М. Тычыны складаюць залаты фонд беларускай навукі. Сярод работ ён асабіва вылучыў літаратуразнаўчыя артыкулы, якія друкаваліся некалі ў часопісе «Беларусь», і праводу да збору твораў К. Чорнага.

Усё жыццё працаваў у аддзеле тэорыі літаратуры доктар філалагічных навук Яўген Гарадніцкі, ён нагадаў, што тут праводзіліся знакамітыя «Тычынаўскія чацвяргі», дзе абмяркоўваліся актуальныя праблемы не толькі айчыннага, але і замежнага літаратуразнаўства, што дазваляла супрацоўнікам адчуць сябе на перадавой сусветнай гуманітарystыкі. Таксама ён распавёў пра тое, якой наватарскай для свайго часу была літаратуразнаўчыя дзейнасць М. Тычыны, і прадэманстравалі захаваны ім альманах «Вобраз-81», дзе змешчаны тычынаўскі артыкул «Права на пошук». Менавіта такой — пошукавай, смелай — была на яго думку і літаратуразнаўчыя даследчыкі.

Ігар Шалалонаў зазначыў, што для яго пакалення М. Тычына стаў чалавекам, які звязваў традыцыю і авангард. Згадваючы навуковую і чалавечыя вартасці юбіляра, ён нагадаў, што даследчык любіў паўтараць выказванне Ф. Энгельса: «Вока арла бачыць далей, затое чалавечы вока больш распінае».

З успамінаў пра бацьку выступіла Соф'я Тычына, якая нагадала пра незвычайную эрудыцыю і энцыклапедычную дасведчанасць Міхасы Аляксандравіча, які ў жыцці адрозніваўся сціпласцю і стрыманасцю ў паводзінах.

Ганна КІСЛІЦЫНА, фота аўтара

У Інстытуце літаратуразнаўства адбыўся круглы стол «Чалавечы вымярэнне М. Тычыны», прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння літаратуразнаўцы, пісьменніка, літаратуразнаўцы. Ва ўспамінах калег ён застаўся вучоным, здатным да шырокіх грамадска-культурных абагульненняў, бліскучым тэарэтыкам і практыкам сучаснага літаратуразнаўства, аўтарам шматлікіх асабістых і калектыўных манаграфій, эсэ, нарысаў, апавесцей, апавяданняў.

Адкрыла круглы стол Ганна Кісліцына, доктар філалагічных навук, загадчык аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры, якім больш за дваццаць гадоў кіраваў Міхась Аляксандравіч. Яна выступіла з дакладам «Не пагаснуць у небе зоры», дзе разгледзена жыццёвы, творчы і навуковы шлях свайго папярэдніка, звярнуўшы асабістую ўвагу на кнігу «Народ і вайна», у якой даследуюцца такія актуальныя праблемы, як «народ», «вайна» і «літаратура». На яе думку, «Народ і вайна» — гэта канцэптуальная спроба пералезцець здабыткі айчынай літаратуры з улікам асабістасці сучаснага ідэалагічнага супрацьстаяння цывілізацый і культур, адвечных традыцый і сучасных мадэрнізаваных стратэгий гістарычнага руху. Расказваючы пра гэтую яркую і запатрабаваную дагэтуль манаграфію, даследчыца адзначыла, што з багацця імянаў, падзей і фактаў аўтарам былі абраны тыя, якія даюць магчымасць доказна меркаваць пра адметнасць нацыянальнага характару на падставе адносін да такой

Месца на карце

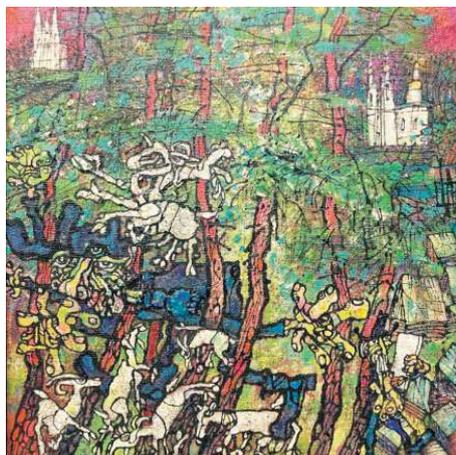
Мастацкая дынастыя Шапо — даволі вядомая ў Беларусі і за яе межамі. Мастак Уладзімір Дзмітрыевіч Шапо — бацька трох сыноў і дачкі, якія звязалі жыццё з творчасцю. Выхаванне? Гены? Творчы асяродак? Хто ведае, што паўплывала на іх схільнасці? Магчыма, усю «віной» — захапленне і запал, без якіх Уладзімір Шапо не можа ствараць.

Персанальная выстаўка мастака «Полацк і людзі», якая адкрылася ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага, не здзіўляе аматараў яго творчасці. Работы Уладзіміра Шапо сустракаюцца ў розных зборных экспазіцыях апошняга часу, рэгулярна дэманструюцца на персанальных выстаўках. Адна з найбуйнешых адбылася ў 2018 годзе: тады свае напрацоўкі прадставілі Уладзімір Шапо і тры сыны — Аляксандр, Павел і Антон. Музейшчыкі і галерэйшчыкі не могуць нарадавацца таму, што члены адной сям’і сталі калегамі і аднадумцамі ў жыцці і мастацтве. Канкурэнцыя, запазычванні, уплыў адно на аднаго — гэтыя акалічнасці адыходзяць на другі план, хоць, натуральна, не выключаны.

Уладзімір Дзмітрыевіч на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў распрацоўвае асобны сусвет, заснаваны на асаблівым мастацкім бачанні жыцця. Тое, што кідаецца ў вочы пры знаёмстве з той ці іншай яго серыяй работ, захапляе гледача: яркасць, экспрэсіўнасць, «вітражнасць», якія адлюстроўваюць непасрэднасць пачуццяў аўтара. Яго візітка — шматаблічныя, у нечым фантазмагарычныя вобразы.

З Полацкам у майстра заўсёды былі асаблівыя стасункі. Уладзімір Шапо здольны, здаецца, гадзінамі

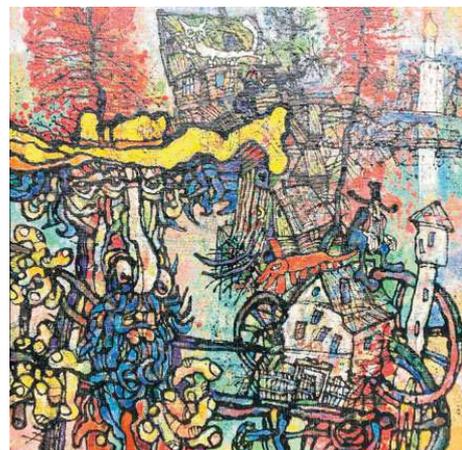
расказваць пра любімы горад. Несумненна, у гэтым выяўляецца велізарная любоў да таго куточка, дзе з’явіўся на свет. Адсюль і пэўная камернасць кампазіцый, і іх сентыментальнасць, здольная крануць нават таго, хто ніколі не быў на зямлі, пра якую распавядае творца, і шчымлівая настальгія, якая не дазваляе забываць аб тым, што хтосьці або штосьці вельмі далёка,

«Пастух. Святы востраў», 2019 г.

што шмат часу мінула, што нічога нельга вярнуць. Аднак не толькі гэтым каштоўнымі пошукамі і знаходкамі мастака. Уладзімір Шапо з вялікай павагай ставіцца да гісторыі горада, і гэта не павярхоўны погляд на мінулае, не сляпое ўслаўленне старажытнасці. У работах адлюстраваны глыбокая павага да людзей, якія стваралі гісторыю, смутак аб тым, што назаўсёды страчана, і надзея на жывое абнаўленне. Творца шмат увагі звяртае на паніцце «прыналежнасць»: да свайго роду, да сваёй краіны. Быць прыналежным да нечага значнага і быць здольным асэнсаваць і адлюстравіць гэта — найвялікшы гонар для мастака.

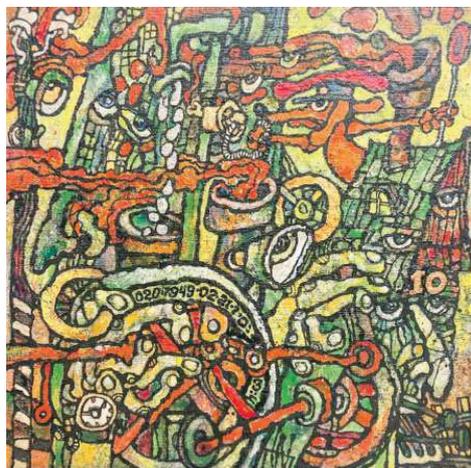
Кажуць, што Уладзімір Шапо разбурае стэрэатыпы. Што тычыцца распрацоўкі тэмы радзімы, то гэта дакладна так. Працуючы над пэўнай праблемай, даносячы канкрэтную ідэю, ён імкнецца пазбавіцца

«Цыганскі дом», 2020 г.

банальных вобразаў, інтэрпрэтуе і вельмі часта нават ускладняе рэчаіснасць, у той жа час шмат увагі надае асацыяцыям, неабходным для абстрактнага мастацтва. Чым найперш цікава выстаўка ў галерэі Савіцкага? Непазнавальным абліччам Полацка. Старажытны горад можа ўбачыць кожны, але не так, як гэта робіць сам мастак. Стваральнікі экспазіцыі падкрэсліваюць: «Уладзімір Шапо запрашае вас у свой Полацк — гэта і канкрэтнае месца на карце, і метапрастора сэнсаў».

Ютэнія ШЫЦЬКА

«Дом каля вакзала», 2020 г.

Даведка «ЛіМа»

Уладзімір Дзмітрыевіч Шапо нарадзіўся 4 лютага 1949 года ў гарадскім пасёлку Відзы Браслаўскага раёна Віцебскай вобласці. Скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя С. М. Кірава (1972). Педагогамі былі Фелікс Гумен, Яўген Красоўскі, Іван Сталяроў. Падчас вучобы шмат падарожнічаў, збіраў матэрыялы па ўсёй Расіі (Поўнач, Запаляр’е, Камчатка), Сярэдняй Азіі. Аднак асноўнай тэмай творчасці сталі радзіма (Прыдзвінне, Паазер’е) і дзяцінства.

Выстаўляецца з 1975 года ў Беларусі, Расіі, Латвіі, Польшчы, Германіі, Вялікабрытаніі... Работы знаходзяцца ў Дзяржаўным музеі мастацкай культуры Наўгародскай зямлі, Браслаўскім раённым аб’яднанні музеяў, Віцебскім абласным краязнаўчым музеі, Карцінай галерэі Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка і іншых калекцыях. Член Беларускага саюза мастакоў з 1989 года. Працуе ў станковай графіцы, акварэлі, дэкаратыўна-фарміцельскім мастацтве.

«Дывановая» ліхаманка

Родная мова бывае розная. Гэта і літары, складзеныя ў пэўным парадку ў алфавіт, а можа быць і мова мастацтва, з дапамогай якой людзі камунікуюць між сабой, перадаюць веды і ўяўленні. Выстаўка «Мяляваныя гісторыі» ў мастацкай галерэі «Цэнтр» апавядае пра адзін з такіх сродкаў сувязі пакаленняў.

Свой «разэцкі» камень

Забывай і наноў знойдзенай пісьменнасцю беларускай нацыі смела можна назваць мяляваныя дываны. Нягледзячы на актыўныя працэсы адраджэння цікавасці да гісторыі мяляванага дывана, многія беларусы ўсё яшчэ не ведаюць альбо не памяняць аб такой надзвычайнай старонцы народнай побытавай культуры.

Мяляваныя дываны — традыцыйная народная размаляўка на палатне. Малюнак можа быць нанесены на тканіну, паперу альбо цырат. Доўгі час пасля з’яўлення і пашырэння (гаворка ідзе пра канец XIX — 20—30-я гады XX ст.) дываны заставаліся па-за ўвагай мастацтвазнаўцаў, таму што прызначаліся для ўпрыгожвання звычайных хат, дзе людзі рэдка разумелі каштоўнасць прадмета.

Адной з прычын такога стаўлення можа быць сам працэс вырабу мяляванага дывана. Знешне яны маюць падобнасць з традыцыйнымі тканымі ці вышытымі, але з’яўляюцца больш

МАЛЯВАНЫЯ ГІСТОРЫІ
выстава сучасных мяляваных дываноў і тэкстыльных экспанатаў

15.02.2023
05.03.2023

Вольга Пілецкая
Ірына Князева
музейныя экспанаты

серэдз-недзеля
11:00 - 19:00
Мінск, вул. Тішкавіча, 4
галерэя «ЦЭНТР»
ДУ "Мінскі абласны цэнтр
народнай творчасці"

8017 3425076
@centr_gallery
911160551772

танымі аналагамі. Традыцыйна выкарыстоўваліся два даматканныя палотні і фарбы, якія меліся ў кожнай хаце. Лёгкасць стварэння і нізкая працаёмкасць таксама спрыялі шырокаму распаўсюджванню размалявак.

Неадназначна ўсё ў гэтай гісторыі і з пастаяннымі аўтараў. Звычайна стваральнікі дываноў не мелі спецыяльнай адукацыі, не з’яўляліся заможнымі людзьмі і ўспрымалі свой занятак як працу, а не творчасць. Напрыклад,

Алена Кіш, адна з самых вядомых аўтараў мяляваных дываноў, займалася гэтым рамствам за кавалак хлеба. Пакінутая сям’ёй жанчына хадзіла ад вёскі да вёскі ў пошуках працы.

Унутраная крыптаграфія

Таёмныя шифры і страчаныя коды дываноў працягваюць адкрывацца з дапамогай даследчыкаў, мастацтвазнаўцаў і народных майстроў. Спробай разгадаць сакрэт прываблівасці і магнетызму мяляваных дываноў стала выстаўка «Мяляваныя гісторыі». У галерэі «Цэнтр» прадставлены сінтэз сучаснасці і мінулага. Вырабы сённяшніх мастакоў і экспанаты з фондаў Музея старажытна-беларускай культуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі суседнічаюць.

Вольга Пілецкая, адна з удзельніц выстаўкі, родам з Клецка, народная майстрыца Беларусі. Неаднарадова выязджала ў этнаграфічныя экспедыцыі, падчас якіх збірала аб’екты народнай культуры, што яшчэ захаваліся ў вёсках і маленькіх гарадах. У стварэнні мяляваных дываноў для мастачкі вельмі важна захаваць і ўзнавіць традыцыйныя і аўтэнтычныя падыходы: тэхналогію, лакальнасць плям, чыстыя колеры, стылізацыю, характэрныя персанажаў.

З 2019 года папулярызаванай беларускага рамства займаецца мастачка Ірына Князева. Кампазіцыйна і стылістычна мяляваныя дываны аўтаркі адраджваюцца ад традыцыйных. Творца аддае

перавагу раслінным матывам і арнаменту, актыўна звяртаецца да сучасных беларускіх сюжэтаў. Так, на адным з дываноў можна пабачыць Васіля Быкава, які старанна «вяслюе да Вясёлкі».

Аднак творы нашых сучасніц значна і грунтоўна адрозніваюцца ад музейных экспанатаў. Гаворка тут далёка не пра стан дываноў альбо матывы выяў. Адметнасць хаваецца не ў самым вырабе, а ў яго месцазнаходжанні.

Варта згадаць, для каго і кім ствараліся палотны. Мастакі-самавучкі дзяліліся сваімі ідэалістычнымі поглядамі на свет з гаспадарамі. У чым жа такая асаблівая радасць ад назірання за дыванамі? У светлым жывапісе на цёмным палатне, выявах, якія дыхаюць сонечным святлом і марамі аб выраі. Аб беларускім выраі.

Нібыта сама прырода мастацкага твора супраць яго музеіфікацыі. То-бок, размяшчэнне мяляваных дываноў у музейнай прасторы альбо экспазіцыі выстаўкі спрыяе пашырэнню іх вядомасці, дапамагае ўвесці з’яву ў культурнае асяроддзе, аднак мае пэўныя недахопы, якія цяжка выправіць з дапамогай сучасных мастацкіх метадаў.

Усё чааруніцтва, схаванае ў фарбах і тканіне, у трагічным альбо цяжкім лёсе большасці майстроў мяляванага дывана, знікае, трапіўшы ў прастору галерэі. Хоць часам беларусам і неабходна прыйсці ў музей і паглядзець на саміх сябе, на свой унутраны свет.

Яна ЦЭГЛА

Ва ўсяго вечнага ёсць пачатак. Якой бы неад'емнай часткай мінскіх краявідаў і культурнай прасторы Беларусі ні з'яўляўся Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы і балета, аднак яго гісторыя распачалася 90 гадоў таму. Тэатры сёння застаецца прыкладам захавання і пераемнасці традыцый.

Вядома і актыўная грамадзянская пазіцыя генеральнага дырэктара тэатра. Кацярына Дулава з'яўлялася членам Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь 6-га склікання, а ў 2021 годзе ўвайшла ў склад Канстытуцыйнай камісіі. Такім чынам, кіраўніцтва і калектыву Вялікага тэатра падаюць добры прыклад грамадскай адказнасці.

Шматгалоссе

90-ы юбілейны сезон тэатра оперы і балета напоўнены мноствам унікальных падзей, канцэртаў і прэм'ер. Сапраўдным святам стаў канцэрт «Шэдэўры харавой опернай музыкі», які адбыўся

Кацярына Дулава.

Адданасць

15 лютага — дзень памяці опернай спявачкі народнай артысткі БССР Ларысы Александроўскай. Менавіта яна ў якасці кіраўніцы тэатра ў 1935 годзе абірала месца для ўзвядзення знакамітага будынка. У гонар Ларысы Пампееўны названа камерная зала ў Вялікім тэатры, але імя яе гучыць і далёка за сценамі ўстановы культуры.

Ларыса Александроўская.

Артыстка ўзначаліла Вялікі тэатр оперы і балета Беларускай ССР у 1933 годзе, пасля смерці заснавальніка і першага кіраўніка, настаўніка спявачкі Антона Баначыча. З імем Ларысы Александроўскай звязаны самыя складаныя гады храма мастацтва: вайна, акупацыя, эвакуацыя ў Горкі (сучасны Ніжні Ноўгарад), цяжкія гады аднаўлення сталіцы. У яе часы пра беларускія оперу і балет загаварылі ва ўсёй вялікай краіне.

Ахвотна займалася знакамітай спявачка не толькі дабрабытам роднага тэатра, але і грамадскай дзейнасцю, працягвала актыўную пазіцыю ў палітычным жыцці БССР. Ларыса Александроўская стала не толькі першапачынальнай беларускай оперы, але і адной з арганізатараў Беларускага тэатральнага аб'яднання, якое ўзначальвала з 1946 да 1979 года. З 1942-га — член КПСС, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР 2—4 скліканняў, Вярхоўнага / Савета БССР 3—5 скліканняў.

У нашы часы справу тэатральнай дзяячкі працягвае генеральны дырэктар Вялікага тэатра Кацярына Дулава, прафесар і доктар мастацтвазнаўства, выпускніца Ленінградскай дзяржаўнай кансерваторыі імя М. А. Рымскага-Корсакава. Да опернага тэатра яна прывяціла 30 гадоў Беларускай акадэміі музыкі, а з 2010 да 2022 года з'яўлялася рэктарам установы.

18 лютага. Са сцэны гучалі партыі і інтродукцыі да оперных пастановак, якія не адно дзесяцігоддзе дэманструюць усю веліч беларускага опернага мастацтва.

Адной са стваральніц музычнага свята стала Ніна Ламановіч, народная артыстка Беларусі і галоўны хормайстар Вялікага тэатра. Яна заняла гэту пасаду ў 1993 годзе, замяніўшы свайго выкладчыка народнага артыста Беларусі Аляксея Кагадзева. Менавіта пад кіраўніцтвам Н. Ламановіч хор тэатра дасягнуў новага прафесійнага ўзроўню, стаў сапраўдным «героем» мноства фестываляў і мерапрыемстваў.

Усе 47 гадоў вернай працы ў якасці хормайстра — Ніна Ламановіч аддала і адказна рабіла сваю справу. У самыя складаныя для тэатра часы яе пазіцыя заставалася нязменнай: перадусім — мастацтва і гледачы. У гісторыі Вялікага тэатра ўжо была адна жанчына такога ж уражальнага лёсу.

Таццяна Каламійцава стала першай і адзінай жанчынай-дырыжорам у БССР і адной з дзюх у СССР (другая — Вераніка Дударова). Будучая народная артыстка БССР нарадзілася ў 1914 годзе ў Санкт-Пецярбургу, да вайны скончыла Адэскую кансерваторыю. Адразу пасля вызвалення Мінска ў 1944 годзе яна была запрошана ў якасці дырыжора ў Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР, які знаходзіўся яшчэ ў стане рэстаўрацыі пасля разбуральных гадоў акупацыі.

Ніна Ламановіч.

Адаўшы тэатральнаму служэнню роўна 50 гадоў, Каламійцава пакінула аркестр незадоўга да свайго 80-годдзя. Многія выдатныя спектаклі, якія

Ігар Колб.

Нязгасная пульсацыя ў рытме вечнасці

Таццяна Каламійцава.

складаюць залатую калекцыю беларускай оперы, упершыню былі паказаны менавіта пры яе ўдзе. Асабліва пачуцці ў рускай па нацыянальнасці Таццяны Каламійцавай выклікала выкананне твораў беларускіх кампазітараў — «Палымняны сэрцы» В. Залатарова, «Выбранніца» Я. Глебава, «Алеся» Я. Цікоцкага.

Як і пяцьдзясят гадоў таму, у Вялікім тэатры выконваюць найлепшыя творы Рымскага-Корсакава, Мусаргскага, Чайкоўскага, Вердзі і Біза, а кіруюць установай надзвычайныя жанчыны, верныя сваёй працы, гледачам і мастацтву.

Варыяцты

Ігар Колб стаў галоўным балетмайстрам тэатра оперы і балета ў мінулым годзе. Нягледзячы на беларускае паходжанне (артыст нарадзіўся ў Пінску, вучыўся ў Беларускай дзяржаўнай харэаграфічнай вучылішчы), гэта першы прыход танцора ў Вялікі. З 1996 года ён знаходзіўся ў трупце Марыінскага тэатра, з 1998-га — у якасці саліста. Менавіта ў Расіі І. Колб стаў у 2009 годзе заслужаным артыстам.

Вяртанне на Радзіму было адной з трох дарог, якія адкрываліся перад танцорам. Знакаміты беларус быў акружаны славай і ўвагай у краіне-суседцы, выконваў галоўныя ролі. Мінская публіка цёпла сустрэла Ігара Колба, і новы балетмайстар не падвёў.

Прэм'ернай пастаноўкай была гала Марыінскага тэатра стала «Жызэль» Біза. Для Мінска гэта шостая рэдакцыя знакамітага балета, аднак у маладога балетмайстра атрымалася здзівіць і зацікавіць

спрактываных тэатраў і насцярожаных крытыкаў. Спектакль атрымаўся і здолеў сабраць станоўчыя водгукі.

Калісьці ў 1973 годзе такім жа чынам з Санкт-Пецярбурга (у той час яшчэ Ленінграда) прыехаў у Мінск 26-гадовы Валянцін Елізар'еў, таксама адразу заняў пасаду галоўнага балетмайстра. Падобны паварот зусім не ўваходзіў у планы харэографа, які дагэтуль увогуле не быў у Беларусі, а планавы распачаць кар'еру ў адным з тэатраў Балгарыі.

Малады харэограф апынуўся пад пільнай увагай калектыву і гледачоў. Нязвычайны выпускнік ленінградскай балетнай школы родам з Баку. Усе ўважліва сачылі за дзейнасцю і падыходам балетмайстра. У 1974 годзе Елізар'еў паставіў прэм'ерную «Кармэн-сіюту» Біза — Шчадрына.

Сёння Валянцін Елізар'еў займае пасаду мастацкага кіраўніка тэатра і працягвае творчую дзейнасць. Гэта той рэдкі выпадак, калі два таленавітыя майстры існуюць у адной прасторы і спрыяюць творчаму развіццю, а не надварот. Ігар Колб прызнае абсалютны аўтарытэт маэстра і, між тым, працягвае рухацца ў сваім кірунку.

Валянцін Елізар'еў.

* * *

Вечна малады і класічны Вялікі тэатр оперы і балета з'яўляецца нязгасным промнем мастацтва і жывой сілы на карце сталіцы. Як гейзер, крыніца і вулкан, вялікі будынак на плошчы Парыжскай Камуны быў і застаецца храмам творчасці і святам музыкі.

Яна ЦЭГЛА
Фота з сайта bolshoibelarus.by

Творчае аб'яднанне «Падзея» заснавана ў 2012 годзе на базе дзіцячага аддзела ДУК «Барысаўская цэнтральная раённая бібліятэка імя І. Х. Каладзева». За дзесяць гадоў існавання пастаўлена больш за 12 спектакляў і тэатралізаваных паказаў. Яны сталі значнымі падзеямі ў культурным жыцці бібліятэкі.

Калі зазірнуць у гісторыю, калектыў «Падзеі» дэбютаваў 20 верасня 2012 года падчас адкрыцця літаратурна-этнографічнай экспазіцыі «Бабуліна спадчына». Яшчэ не стварыўшы творчае аб'яднанне, супрацоўнікі дзіцячага аддзела так па-майстэрску сыгралі свае ролі ў спектаклі «Багач», што рашэнне аб стварэнні трупы прыйшло само сабой. У склад аб'яднання ўвайшлі аматары тэатральнага мастацтва з ліку бібліятэкараў (у тым ліку і тэхперсанал), дарослых чытачоў, вучняў сярэдніх навучальных устаноў горада. Прычым пастаноўкі тэатральных паказаў ажыццяўляліся па аўтарскіх сцэнарыях літаратурных твораў.

Марыя Окала-Кулак у спектаклі «Жыхарка».

літаратурным свяце «Жыве паміж намі дудар наш», прысвечаным 205-годдзю класіка беларускай літаратуры Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. На мерапрыемстве прысутнічалі навучэнцы ДУА «Сярэдняя школа № 11». У час свята гучалі ўрўкі з твораў аўтара «Люцынка, альбо Шведы на Літве» і «Травіца брат-сястрыца». Сапраўдны аншлаг сабраў паказ урўка з камедыі «Пінская шляхта».

У пачатку кастрычніка 2013 годзе на базе Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя І. Х. Каладзева адбыўся міжнародны круглы стол «Дзіцячая бібліятэка — тэрыторыя выхавання гуманізму і станаўлення маральнасці новага пакалення», прысвечаны 65-годдзю дзіцячай кніжніцы. Прынялі ў ім ўдзел дзіцячыя бібліятэкі Беларусі, якія носяць імя Аркадзія Гайдара.

Удзельнікі творчага аб'яднання «Падзея» парадавалі гасцей і сваіх чытачоў яшчэ адной пастаноўкай — паўтарагадзінным спектаклем,

Барысаўская «Падзея»

Усе яны сталі значнымі падзеямі не толькі ў культурным жыцці самой бібліятэкі, але і Барысаўскага рэгіёна.

Асноўнымі мэтамі творчага аб'яднання «Падзея» з'яўляюцца захаванне культурных традыцый беларускага народа, знаёмства юных чытачоў з найлепшымі ўзорамі беларускай і замежнай класікі, сучаснай дзіцячай літаратуры. Галоўныя задачы, умовы пастаноўкі спектакля — папулярызацыя кнігі, далучэнне дзяцей да чытання, мастацкай і літаратурнай творчасці, прыцягненне гледачоў (пагэцічных чытачоў) ў бібліятэку.

Сярод пастаўленых спектакляў — «Паўлінка», «Пінская шляхта», «Знак бяды», «Лятавіцы», «Янук, Рыцар Мятлушкі», «Прымакі», «Літоўскі хуторок», «Кіндэрвілейскі прывід», «А досвітку тут ціхія». Усе яны карыстаюцца вялікім поспехам у барысаўчан і шматлікіх гасцей нашага горада.

З 2019 года творчым аб'яднаннем «Падзея» кіруе загадчык дзіцячага аддзела бібліятэкі Марыя Окала-Кулак. І не толькі кіруе, але і іграе ў пастаноўках сур'ёзныя ролі. 20 кастрычніка 2020 года ў дзіцячым аддзеле Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя І. Х. Каладзева адбылася новая прэм'ера — самадзейныя артысты творчага аб'яднання «Падзея» паказалі тэатралізаваную пастаноўку паводле казкі

«Жыхарка». Вось у «Жыхарцы», напрыклад, ёй дасталася роля галоўнай герані.

Апроч таго, што «Жыхарка» дзесяты (юбілейны) спектакль, ён яшчэ стаў першым дзіцячым. Удзельнікі «Падзеі» імкнуліся падабраць казку менавіта для юных гледачоў — вясёлую, якая выклікае супражыванне. Таму і канцоўку пастаноўкі перайначылі невыпадкова — у ёй усё заканчваецца добра, дорачы гледачам настрой і пазітыў.

7 снежня мінулага года творчае аб'яднанне «Падзея» адзначыла 10-гадовы юбілей новай прэм'ерай «Мужык і жонка». Выбар спынілі на аднайменнай беларускай народнай казцы таму, што яна павучальная і аднолькава зразумелая як дарослым, так і дзецям. У сцэнарнай распрацоўцы Марыі Окала-Кулак дапамагала Марына Лайкова (паэтка, бард, мастачка Барысаўшчыны), якая разам з дачкой Веранікай яшчэ і адказвала за музычнае афармленне дзеі.

Бібліятэчныя тэатры — гэта перспектыўны напрамак работы дзіцячых кніжніц. Дзякуючы ім, бібліятэкары атрымліваюць магчымасць прыцягваць новых чытачоў, арганізоўваць іх вольны час, развіваць здольнасці да эмацыянальнага, творчага і крэатыўнага мыслення, выхоўваць эстэтычна, духоўна. Хочацца ўспомніць пра некаторыя пастаноўкі «Падзеі».

Тэатралізаваны паказ «Свята Багач» быў прымеркаваны да адкрыцця ў дзіцячым аддзеле літаратурна-этнографічнай экспазіцыі «Бабуліна спадчына» (2012 г.) і народнага свята Багач. У ліку ганаровых гасцей прысутнічаў беларускі фалькларыст, кандыдат філагалічных навук, на той момант рэктар універсітэта культуры Беларусі Янка Крук.

Гэтае вусенскае свята па народным календары адзначаецца 21 верасня і з'яўляецца асаблівацю беларусаў, бо падобнай і такой багатай абраднасці ў гэты дзень у суседніх народаў няма. Дбайны гаспадар імкнуўся да Багача скончыць усе палывыя клопаты і нават пачысціць і схваць да вясны земляробчы інвентар, які ў прыказках называецца «рагачом». У народзе казалі: «Прышоў багач — кідай рагач, бяры сявеньку — сей памаленьку». Асноўная ж сялянская праца да гэтага часу працягвалася ў хляве, асеці, млыне. Да Багача звярталіся са словамі: «Багач! Багач! Не забывай нашай нівы!» Менавіта ў гэты дзень да ўзыходу сонца гаспадар засяваў ніву жытам. Да азімай сябвы прыступалі ўрачыста. У хаце ўсё мылася, чысцілася, варылі і пяклі шмат смачнага.

Падчас тэатралізаванай літаратурна-музычнай кампазіцыі «Песняры зямлі беларускай», прысвечанай 130-годдзю з дня нараджэння знакамітых беларускіх пісьменнікаў Я. Купалы і Я. Коласа, быў паказаны фрагмент п'есы «Паўлінка», якой у 2012 годзе споўнілася 100 гадоў. На імпрэзу быў запрошаны траурны пляменнік Якуба Коласа Іван Юрэвіч Бель.

У Міжнародны дзень роднай мовы мы гасцінна сустрэкалі гледачоў на

створаным паводле п'есы «Лятавіцы» сучаснай пісьменніцы Зінаіды Дудзюк.

Беларускі рэжысёр і сцэнарыст Алена Турава — неаднаразова лаўрэат і прызёр дзіцячых кінафестывалю — працягвае здзіўляць гледачоў незвычайнымі карцінамі. Не стала выключэннем гатычная камедыя з ноткамі хорару і фэнтэзі «Кіндэрвілейскі прывід», створаная па матывах навіцы Оскара Уайльда «Кентэрвільскі прывід». У сувязі з выходам фільма мы правялі

Тэатралізаваны паказ «Свята Багач».

прэзентацыю кнігі, дзе ўдзельнікі творчага аб'яднання «Падзея» паказалі ўрвак з фільма. Ад Алены Туравай атрымалі падарунак — дыск з фільмам.

15 мая 2014 года для навучэнцаў школ Барысава і гасцей бібліятэкі напярэддні 70-годдзя вызвалення Рэспублікі Беларусь ад намецка-фашысцкіх захопнікаў прадставілі свой новы спектакль — «А досвітку тут ціхія» — паводле аднайменнай аповесці Барыса Васільева. Тэма жанчыны на вайне заўсёды выклікае асаблівую ўвагу. Удзельнікі нашай тэатральнай студыі вырашылі звярнуцца да несямротнага твора Барыса Васільева і паказаць вучням, якія цяжасці выпалі на долю жанчын на вайне.

У 2014 годзе споўнілася 100 гадоў з таго дня, калі на беларускую зямлю прыйшла Першая сусветная вайна. Бібліятэкары дзіцячага аддзела правялі мерапрыемства па гэтай тэме, дзе пазнаёмілі гасцей з гісторыяй вайны, а ўдзельнікамі творчага аб'яднання «Падзея» быў паказаны ўрвак з твора Максіма Гарэцкага «Літоўскі хуторок».

18 снежня 2014 года прайшла літаратурна-музычная кампазіцыя, прысвечаная 215 гадавіне з дня нараджэння А. С. Пушкіна «І ласкавых імёнаў дзіцячая пляшчота...». Паглядзелі арыгінальную тэатральную пастаноўку пра вялікага рускага паэта навучэнцы ДУА «Сярэдняя школа № 3 г. Барысава».

Знамянальнай падзеяй у жыцці бібліятэкі стала запрашэнне творчага аб'яднання «Падзея» на XII Міжнародную кніжную выставу-кірмаш з дэманстрацыйнага спектакля «Паўлінка».

29 мая 2019 года адбылося мерапрыемства, прысвечанае 95-годдзю народнага пісьменніка Беларусі Васіля Уладзіміравіча Быкава, на якое былі запрошаны вучні ДУА «Гімназія № 3 г. Барысава». Паглядзеўшы тэатральную пастаноўку, яны больш падрабязна пазнаёміліся з яго апавесцю «Знак бяды».

А мы ад «Падзеі» чакаем новых падзей.
Марыя ОКАЛА-КУЛАК,
задчык дзіцячага аддзела,
Алена БРЫЦКАЯ, супрацоўнік бібліятэкі
Фота дасланы аўтарамі

Спектакль «А досвітку тут ціхія...».

Спектакль «І ласкавых імёнаў дзіцячая пляшчота...».

Не прайграў ніводнай бітвы

Спякотым летнім днём 1299 года Давыд з Пскова адправіўся ў дарогу. Многія жакавалі ісці з ім, бо ўпэўніліся, што, нягледзячы на зусім юны ўрост, ён дастойны сын свайго бацькі. Даўмонт-Цімафей браў яго з сабой у паходы з той пары, калі ўжо мог трымацца ў сядле. У час баявых сутычак юны Давыд ніколі не хаваўся за чужыя спіны. Цяпер яму давалося выбіраць найлепшых з найлепшых. З ім і накіраваўся ў бок пскоўска-літвінскай мяжы, каб таемнымі сцяжынамі прабрацца на Нальшчанскую зямлю.

Дастойны свайго бацькі

Яна ўжо належала князю Гедыміну, сыну вялікага князя літоўскага Віценья. Аднак спачатку Давыд хацеў увайсці ў давер да Гедыміна. Была і іншая прычына. Не цяперлася хутчэй пабачыць Нальшчану. Пазнаёміцца з Крэвам. Падыхаць паветрам, якім некалі дыхаў яго бацька.

Гедымін і Віцень праз надзейных людзей ужо ведалі аб набліжэнні Давыда да межы Вялікага Княства Літоўскага. Віцень вітаў яго намер паслужыць Вялікаму Княству. Хоць і баяўся, каб не прэтэндаваў на колішнія землі свайго бацькі. Каб вызначыць, што за чалавек перад ім, загадаў часцей браць яго ў паходы. Палахвіец пачне хавацца за спіны іншых. Зраднік можа перайсці ў стан ворага. Двуручны будзе нагаворваць на таварышаў, усяляк абельваючы сябе.

Толькі Давыд не даў нават самай маленькай падставы засумнявацца ў яго прыйстайнасці. Важна і тое, што быў гэтакім жа смелым, як і яго бацька. Здавалася, сам анёл яго пастаянна ахоўвае. Калі і закралі Давыда шабля ці дзіда, то лёгка. Не звяртаючы ўвагі на раненне, перавязваў руку ці плячо — і адрозу ў бой.

Вызваленую ў Гародні пасаду кашталяна Віцень прапанаваў яму. Дарэчы, стова гэтага паходзіць ад лацінскага *castellum*, што і азначае «замак». Гарадзенскі замак знаходзіўся на трыццаціметровой гары над Нёманам. І з'яўляўся непрыступнай крэпасцю. Тым не менш крыжакі пастаянна нападалі на горад. Часам па два гады запар.

Не паспеў князь Давыд падабраць баяздольную дружыну, як зімой 1305 года з'явілася воіска самога каменданта Брандэнбурга Конрада Ліхтэнхагена. Аблога працягвалася два дні. У абароне ўдзельнічала не толькі дружына Давыда, але і воіны Гедыміна. Ды ўсё адно даводзілася нялягка. Але падаспеў са сваім войскам Віцень. Сумеснымі дзеяннямі яны прымусілі крыжакоў уцякаць.

Смеласць, рашучасць — таксама зброя

Аднак ад сваіх планаў авалодаць крэпасцю над Нёманам не адмовіліся. Праз год паўтарылі набег. Да сцен замка падышлі шэсць тысяч лёгкіх коннікаў і сотня цяжка ўзброеных рыцараў. Перад гэтым яны разбурылі і спалілі горад. У поспеху не сумняваліся, таму не спяшаліся браць замак прыступам, а аблажылі ў усіх бакоў.

Сілы былі няроўныя. Калі аблога зацягнулася, доўга не пратрымаешся. Многае залежала ад рашучасці і нечаканасці. Таму Давыд загадаў адчыніць браму замка, чаго крыжакі не чакалі. Іх хвіліннай разгубленасці хапіла, каб князеву дружына перайшла ў наступленне і пачала цяжкія чужынцаў. Толькі яны хутка апамыталіся. Усё ж колькасця перавага была на іх баку. Аднаго не разумелі: смеласць, рашучасць — таксама зброя. Абаронцы, крыху адступіўшы, не паспяшаліся за сцены замка, а пайшлі ў чарговы наступ. Так працягвалася з пераным наступам некалькі разоў. Не паспеўшы адцягнуць крыжакоў, воіны Давыда адступалі. Але, сабраўшыся з сіламі, зноў ішлі на іх.

Бой працягваўся да позняга вечара. Крыжакам нічога не заставалася, як адступіць за Нёман. Даведаўшыся пра гэтую перамогу, Віцень цалкам пераканаўся, што не памыліўся ў маладым пскоўскім князю.

Гарадзенскі — гэтым усё сказана

Крыжакі з'яўляліся заклітымі ворагамі Вялікага Княства Літоўскага. Колькі ні цяперлі паражэнняў, ад захопніцкіх планаў не адмаўляліся. Не стала ўрокам і гэтае паражэнне. Адзін з атрадаў захацеў штурмаваць узяць Гародню. Але спачатку рабаваў навакольныя землі. Потым на Гародню рушыў колішні магістр Тэўтонскага ордэна Генрых фон Проккі.

Ён ужо быў вялікім маршалам, праславіўся сваім вайсковым майстэрствам. У гэтым раней упэўніўся і Віцень, калі Проккі разбіў яго чагырхтысячнае войска. Цяпер таксама дзейнічаў рашуча. І спадзяваўся не толькі на баяздольнасць сваіх воінаў. Знайшоўся адзін гарадзенец, якога Проккі некалі вызваліў з палону. Ён паабядаў яму дапамагчы авалодаць горадам.

Пра гэта неж даведаўся князь Давыд. Адрозу ж паведаміў Віценью, які паспяшаўся са сваёй дружынай у Гародню. Прайшоў раней, чым падышлі ворагі. Проккі мусіў адступіць, але ад намеру заваёўваць землі Вялікага Княства Літоўскага не адмовіўся. У верасні 1314 года зноў пайшоў на Наваградка. План наступлення распрацаваў загадзя. Прадугледзеў усё і для зваротнага шляху. На значнай адлегласці адзін ад аднаго былі створаны склады з правіянтам, якія ахоўвалі ўзмоцненыя атрады.

Асноўнае войска да Наваградка рухалася двума шляхамі. Конніца — уздоўж берага Нёмана. Астатнія воіны пшлы на суднах. Па дарозе крыжакі не толькі стваралі склады, але і рабавалі насельніцтва. Многіх забівалі, паселішчы спальвалі.

Толькі Наваградка з ходу не ўзялі. Штурм прадоўжылі на другі дзень. Па загадзе Віценья ў гэты час на падмогу наваградцам спяшаўся князь Давыд. Часу заставалася мала. Але гэта не перашкаджала яму знішчыць варажыя склады і спальваць крыжакі судны. Яны ахоўваліся. Ды ўсё адбылося так нечакана, што не аказалі супраціўлення. Як і пры падыходзе княжацкай дружыны да лагера Проккіга. Асноўныя сілы праціўніка штурмавалі непрыступныя наваградскія сцены. А трыццаць чалавек бавілі час у рэзерве. Усе яны воінамі Давыда былі забіты. Гарадзенцы захапілі варажыя абозы і 1500 коней.

Даведаўшыся аб гэтым, Проккі загадаў спыніць аблогу Наваградка і адступіць. І тут крыжакі даведзіліся, што іх судны спалены. Пачалася паніка. Адсутнасць складоў выклікала голад. Да ўсяго Давыд паслаў услед разрозненныя атрады, якія арганізавалі засады. Толькі нямногія з захопнікаў праз паўгода дабраліся дамоў.

Слава аб гераізме гарадзенскага князя пайшла далёка за межы Вялікага Княства Літоўскага. З гэтага часу яго інакчэй Давыдам Гарадзенскім не называлі.

Перамога за перамогай

Пасля гэтага стасункі паміж Віцнем і Давыдам сталі асабліва ценнымі. Шкада толькі, што працягваліся нядоўга.

Праз некалькі месяцаў Віцень не стала. Вяртаючыся з паходу ў Прусію, ён загінуў ад удару маланкі. Пагаворвалі, прада, што прычына ў іншым — вялікага князя літоўскага забілі блізкія Гедыміну людзі. У тых часы ў барацьбе за ўладу многія не шкадавалі і сваіх сваякоў.

Вялікакняжацкі прастол заняў Гедымін. З ім у Гарадзенскага склаліся прыязныя адносіны. Магчыма, ведаў, як загінуў Віцень. Толькі не хацеў выказваць падазрэнне. Да ўсяго ў Гедыміна была вельмі прыгожая дачка Бірута. Хацеў парадніцца. Чакаў толькі, калі яна падрасце. Ды і Біруце ён падабаўся ўжо. Нарэшце тое, пра што абодва думалі, збылося. Бірута горача кахала свайго мужа Давыд — гэтаксама яе.

Гедымін не толькі радаваўся, што з'явілася дружная сям'я. Ён змог яшчэ больш упэўніцца ў баявым майстэрстве свайго зяця. Чарговае выпрабаванне князь Давыд вытрымаў у 1319 годзе.

Вялікі князь загадаў яму кіравацца на Прусію, каб спыніць магчымы напад крыжакоў на Жамойць. Нягледзячы на тое, што ў паход адправілася 800 чалавек, Давыд захаваў канспірацыю. Калі непрыкметна падышоў да правінцы Вегенштоф, крыжакі разгубіліся, супраціўлення не аказалі.

Праз некаторы час аб'яднаныя ліўонскае і дацкае войскі вырашылі захапіць Пскоў, каб пасля авалодаць княствам. Калі ўзнікла небяспека, у 1322 годзе пскавічане паклікалі на дапамогу сына свайго колішняга князя Цімафея.

Гедымін быў не супраць гэтага, бо з'явілася яшчэ адна магчымасць аслабіць даўніх варагаў ВКЛ. Крыжакі, разумеючы, што ў іх недастаткова сіл, у студзені 1323 года паспяшаліся заключыць саюз з Ноўгарадам. Спадзяваліся, што гарадненскі князь, даведаўшыся аб гэтым, адмовіцца ад наступлення. Але іх спадзяванні аказаліся марныя. Аб'яднанае войска гарадзенцаў і пскавічоў узяло горад Рэвель, сённяшні Талін.

Валун-помнік каля Каложскай царквы.

Нанёсны крыжакам вялікі ўрон, яно накіравалася назад. Крыжакі ішлі за ім літаральна па пятах, каб адпомсціць за паражэнне. Але, калі падышлі да Пскова, пераможцы ўжо знаходзіліся за выратавальнымі крэпаснымі сценамі. Сабраўшыся з сіламі, ворагі пачалі штурм. Толькі з гэтага нічога не атрымалася. Тады перайшлі да аблогі, што працягвалася тры суткі. Аднак усё атакі былі паспяхова адбіты.

Удар з-за вугла

Толькі ад намеру авалодаць Псковам не адмовіліся. У тым жа 1323 годзе зноў падышлі да яго сцен. Аблога працягвалася дзень, другі... Наступіў вясмянцацты... Сілы абаронцаў слабелі. Многія загінулі. Яны спадзяваліся на дапамогу

Ноўгарада. Але князь Юрый Данілавіч адмовіў у просьбе. Становішча ўрагавала рашучасць Давыда Гарадзенскага. Ён нечакана загадаў адчыніць вароты. Ашаламляльным кідком крыжакі былі адбіты. А тут на дапамогу прыйшоў ізборскі князь Астафія.

Крыжакі ўжо даўно лічылі князя Давыда адным з самых небяспечных сваіх ворагаў. Пасля няўдачы пад Псковам іх навісіць яшчэ больш узмацнілася. Каб адпомсціць, вырашылі знішчыць яго сям'ю.

Бірута з малалетнімі дзецьмі жыла непдалёку ад Гародні. Ранней вясной 1324 года туды непрыкметна прабраўся атрад крыжакоў у 600 чалавек. Нешматлікая ахова не змагла аказаць супраціўлення. Чужынцы нікога не пашкадавалі.

Калі вестка аб гэтым дайшла ў Гародню, князь Гарадзенскі паспяшаўся да свайго дома. Замест пабуды ўбачыў толькі галавешкі ды прысак. У роспачы заплакаў. А калі прыйшоў у сабе, у гневе закрываў:

— Усім адпомшчу! Нікога не пашкадую.

Помста — не выйце, але...

Якім лютым ён можа быць у гневе, даказаў у тым жа 1324 годзе, калі пайшоў на Мазовію. Узяўшы горад Пулуцк, цалкам зруйнаваў яго. Незайздросны лёс напатакаў і навакольныя населеныя пункты. Ураганам праыйшоўся і на Добрынскай зямлі. Магчыма, працягваў бы заваёўваць Польшчу, ды ўстрыжваўся кароль. Спачатку хацеў супрацьстаяць яму сілай. Але перадумаў. Давыд Гарадзенскі ўжо разышоўся так, што нішто не магло яго спыніць.

Урэшце кароль вырашыў пайсці з Вялікім Княствам Літоўскім на перамовы. Да Гедыміна спешна накіравалася пасольства. Яно прапанавала заключыць саюз і разам змагацца супраць крыжакоў. Гедымін не толькі прыняў гэтую прапанову, але і парадніўся з польскім каралём. Адаў сваю дачку за муж за яго сына. Да ўсяго загадаў вызваліць з палону палікаў, захопленых у час папярэдніх баявых дзеянняў. Другую сваю дачку Гедымін адаў за мазавецкага князя Тройдзена. Тым самым знайшоў у яго асобе надзейнага саюзніка.

Гэта не магло не радаваць Давыда Гарадзенскага — ён не збіраўся спыняць барацьбу з крыжакімі. Цяпер жа можна было выступіць аб'яднаным войскам. У 1326 годзе ўзначаліў войска з 1200 верхнікаў. Быў ажыццёўлены так званы кінжальны паход на Брандэнбург і Франкфурт-на-Одэры. У палон Давыд Гарадзенскі захапіў шэсць тысяч чалавек.

Радасны вяртаўся дамоў. Абдумваў, ён пасля кароткага адпачынку ў Гародні прадоўжыць барацьбу. Поруч былі людзі, якім давяраў. З многімі з іх перамагаву не ў адной бітве. Аднак крыжакі знайшлі ў яго акружэнні чалавека, які згадзіўся яго забіць. Ім аказаўся мазавецкі рыцар Андрэй Гост.

Для адпачынку для Давыда раскінулі шацёр. Ён не парупіўся паставіць унутраную ахову. Палічыў, што дастаткова знешняй. Гэтым і скарыстаўся Гост. Без цяжкасці зайшоў у шацёр, і здрадніцкі ўдар кінжалом зваліў князя з ног. Рана аказалася смеротнай.

Пачаўся апошні шлях князя Давыда. У Гародню, у горад, які стаў для яго родным. Па чарзе неслі верхнікі на баявых шчытах цела любімага палкаводца. Пахавалі Давыда Гарадзенскага на беразе Нёмана. Непдалёку ад Каложскай царквы. Каля сцен Барысгаглебскага манастыра. Так пайшоў у вечнасць князь, які не прайграў ніводнай бітвы.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Кветка з літпалетка

Залатыя хвалі

«З жыта мы прарастаем», — пачынаецца верш Леаніда Галубовіча. Гэтая расліна для Беларусі — само жыццё і ў прамым, і ў пераносным сэнсе. «Паміраць збірайся, а жыта сей» — вучыць спрадвечная народная мудрасць. Няма класіка, у чых втворах ніколі не згадалася б жыта.

Аповесць амаль забытага, на жаль, сёння пісьменніка Сымона Хурсіка (1902—1972) «Францішак Скарына» пачынаецца з апісання жытнёвых палёў, хаця асноўнае дзеянне там адбываецца ў Вільні: «Шмат гадоў прайшло з таго часу, як бачылі беларускія палеткі такую магутную ды дзівосна-пухлякую зеляніну. Зялёныя лугі, бясконцыя, бы мора, усміхаліся кветкамі, ззялі мігульгой разнастайнай. Жыты, як хмары ў небе, вайдалася, плылі».

Аповесць адметная тым, што гэта першая ў айчынным літаратуры ў 1920-я гады спроба звярнуцца да асобы Скарыны. У той перыяд будавалі светлую сацыялістычную будучыню, а тут — буржуазія... Пісьменнік рызыкнуў адаптаваць асобу першадрукара для тых часоў: Скарына нават спрачаецца з Богам!.. На момант падзей Францішак знаходзіцца ў Вільні і з дапамогай бурмістра Якуба Бабіча спрабуе арганізаваць друкарню. Адукаваць народ, выратаваць яго з бездані цемры, нягод, бясконцых войнаў, даць сялянству промень святла — кнігу, — вось галоўны клопат першадрукара,

самая вялікая мара, тое, чым ён жыве і што займае ўсе яго думкі і памкненні.

«І як хмары па небе, як цені па жытнёвым полі, паплылі ўспаміны прэстыя перад ім», — Сымон Хурсік стварыў вобраз Францішка Скарыны як «чалавека ў сабе», нястомнага пасіянара, патрыёта.

Аповесць С. Хурсіка «Францішак Скарына» была надрукавана ў 1926 годзе ў «Надзвівінны», літаратурна-мастацкім альманаху полацкай філіі ўсебеларускага аб'яднання паэтаў і пісьменнікаў «Маладняка». Што да аўтара, то ён прайшоў складаны жыццёвы шлях, поўны пошукаў і выпрабаванняў.

Нарадзіўся Сымон Хурсік у 1902 годзе ў сялянскай сям'і ў вёсцы Снусцік Пухавіцкага раёна Мінскай вобласці. Адукацыю атрымаў у Мінскім беларускім педагагічным тэхнікуме, пасля — на літаратурна-лінгвістычным аддзяленні

педагагічнага факультэта БДУ. Настаўнічаў у Полацку, працаваў у рэдакцыі газеты «Чырвоная Полаччына». У полацкай філіі «Маладняка» займаў пасаду адказнага сакратара, вёў актыўнае літаратурнае і грамадскае жыццё: захаваўся напісаныя яго рукою шматлікія рэкамендацыі, нататкі... У 1930 годзе быў арыштаваны і асуджаны на высылку ў Іашкар-Алу, працаваў настаўнікам у Марыйскай і Чувашскай АССР, Казахскай ССР. Падчас вайны адправіўся на фронт, быў двойчы кантужаны. У 1947 годзе зноў быў высланы. Гэтым разам у Айбадул Какчэтаўскай вобласці. Рэабілітавалі яго ў 1958 годзе. Жыў Сымон Хурсік у Карагандзе і да творчасці больш не вярнуўся. Але невялікая спадчына яго заслужыла ўвагі і чытачоў, і даследчыкаў: пры жыцці аўтара паспелі пабачыць свет зборнікі аповядаў «Першы паўстанак», «Шляхамі наваліні» і, акрамя згаданай, аповесць «Чорны мост», а таксама вершы. На нядаўняй выстаўцы, арганізаванай у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры да стагоддзя часопіса «Польмя» ў межах сумеснага праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця», асоба Сымона Хурсіка была прадстаўлена ў галерэі пісьменнікаў-юбіляраў.

Лацінская назва жыта *Secale cereale*. Гэта аднагадовая ці двухгадовая травяністая расліна сямейства злакі, альбо мятлікавыя, бывае азямая форма жыта

і ярына. Вырошчваюць жыта ў асноўным у Паўночным паўшар'і. Радзімай жыта лічыцца Анатолія на тэрыторыі сучаснай Турцыі. Першапачаткова расліна гэтая лічылася пастазеллем, а культываваць яе сталі ў Еўропе праз устойлівасць да халадоў. Акрамя таго, што зерне жыта шырока прымяняецца (ідзе на вытворчасць жытняга квасу, мукі, з якой выпякаюць хлеб і атрымліваюць крухмал і спірт), яно лічыцца і добрым сродкам у народнай медыцыне. Ужыванне жыта павышае жыццёвы тонус, добра ўплывае на настрой, мае агульнамацавальнае ўздзеянне, нармалізуе абмен рэчываў. Часцей за ўсё для лекавых мэтаў бяруць недрабленае зерне альбо зерне з парасткамі, а таксама втруб'е — у такім выглядзе захоўваецца максімальная колькасць карысных рэчываў. У недрабленым зерні ўтрымліваецца пантатэнавая і фоліевая кіслоты, якія ўмацоўваюць сардэчна-сасудзістае сістэму. Шматкі, втруб'е і прадукты са злакаў маюць антыаксідантны і супрацьзапалальныя ўздзеянне.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Шляхам жыцця

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. Згодна з абноўленым раскладам, пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыёсерыял» працягваецца дэтэктыў Агагі Крысы «Трэцяя дзяўчына».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі рамана Георгія Марчука «Кветкі правінцыі». У «Радыёбібліятэцы» таксама тройчы на дзень слухачыя раман у вершах Джорджа Байрана «Дон Жуан». Суботнім вечарам выхадзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць аповяданні айчынных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» у суботу слухачыя першы выпуск сумеснага праекта канала «Культура» і Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы да 110-годдзя выхаду кнігі песняра «Шляхам жыцця». А ў нядзелю ўвазе слухачоў — вершы Максіма Танка.

Змест перадачы «Радыёэтап плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у выхаднім складуць дзве часткі радыёверсіі спектакля «Жаніцтва Бялугіна» паводле п'есы Аляксандра Астроўскага.

Юным прыхільнікам мастацкага вышчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У выхаднія ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» выйдучы музычны спектакль «Калі тупне зайка...» па п'есе-казцы Уладзіміра Ягоўдзіка, «Казка пра рыбака і рыбка» Аляксандра Пушкіна ў перакладзе Аляся Якімовіча і пастаўлена «Пра храбрага зайцадоўгія вушы, касыя вочы, кароткі хвост» па казцы Дэмітрыя Маміна-Сібірака. Штогучар у 21.00 для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара «ЛіМа». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальперавіча прапануе сустрэчу з дырэктарам Веткаўскага музея стараабрадніцтва і беларускіх традыцый Пятром Цалкам.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

26 лютага — 75-годдзе святкуе Алена Сеслікава (1948), беларуская мастацка-акварэліст.

28 лютага — 75-годдзе адзначае Вікенцій Ражко (1948), беларускі мастак-акварэліст.

1 сакавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Зоі Асмалоўскай (1928—2012), беларуская актрыса, заслужанай артыстка БССР.

1 сакавіка — 85-годдзе адзначае Юрый Сергіенка (1938), беларускі жывапісец.

2 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Аляся Бачылы (Аляксандра Мікалаевіча, 1918—1983), беларускага паэта, драматурга, заслужанага дзеяча культуры БССР.

2 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Барыса Уладзімірскага (1923—1991), бела-

рускага акцёра, заслужанага артыста БССР.

3 сакавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Алега Коваля (1943—2007), беларускага балетмайстра, рэжысёра, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь.

4 сакавіка — 115 гадоў з дня нараджэння Янкі Шарахоўскага (Івана Захаравіча, 1908—1973), беларускага празаіка, крытыка, літаратуразнаўца.

4 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Леаніда Трушка (1938—2010), беларускага акцёра, народнага артыста Беларусі.

4 сакавіка — 85-годдзе святкуе Ніна Ясва (1938), беларуская спявачка, заслужаная артыстка БССР.

Календар падрыхтаваны БДАМЛІМ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

24 лютага — у літаратурны клуб «Кабінет пісьменніка» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (вул. К. Чорнага, 10) на творчую сустрэчу з паэтам Уладзімірам Магзо. Пачатак у 12.00.

24 лютага — у публічную бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча (вул. Даўгабродская, 12/2) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым «Родная мова — цудоўная мова». Пачатак у 14.30.

25 лютага — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16) на прэзентацыю кнігі, прысвечаных Году гістарычнай памяці. Пачатак у 14.00.

26 лютага — у дзіцячую бібліятэку № 5 (вул. Русіянава, 48) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым. Пачатак у 12.00.

27 лютага — на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Дзмітрыем Мікалаевым у СШ № 4 г. Магілёва (вул. Лазарэнкі, 24). Пачатак у 10.30.

27 лютага — у Школу юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (вул. Фрунзэ, 5, каб. 309). Пачатак заняткаў у 15.00.

27 лютага — у дзіцячую бібліятэку № 6 імя Васіля Віткі (вул. К. Лібкнехта, 98) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міколам Чарняўскім. Пачатак у 11.00.

28 лютага — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Верасок» у дзіцячай бібліятэцы № 16 (вул. Якубоўскага, 32). Пачатак у 11.00.

1 сакавіка — на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым «Даючай энергія мовы...» у філіял публічнай бібліятэкі № 3 (вул. Рэвалікі, 2). Пачатак у 17.00.

2 сакавіка — у дзіцячую бібліятэку № 14 (вул. Варшавэні, 11) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Уладзімірам Магзо. Пачатак у 12.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная камісія: Таццяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барсук, Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў, Вольга Далдзімава, Жана Запарыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крайдзіч, Віктар Кураш

Аляксей Марціновіч, Вячаслаў Нікіфарав, Мікалай Чарнінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325 85-25 адказны сакратар — 377 99-73 аддзел крытыкі і бібліяграфіі; прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 63852 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ Нумар падпісанні ў друку 23.02.2023 у 11.00 Ум. друку арж. 3,72 Наклад — 687

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013 Заказ — 314 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюць.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 3 0 0 8